

รบบอบใหม่กับภาพลักษณ์นายปรีดี พนมยงค์ ๒๔๗๔ - ๒๔๘๘

นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าคณะราษฎรสายพลเรือน เป็นบุคคลที่มีภาพด้านลบและด้านบวกควบคู่กันไปอย่างเด่นชัดมากที่สุดใ้ในบรรดาผู้นำคณะราษฎร ตามสายตาของกลุ่มอนุรักษ์นิยม-กษัตริย์นิยม หรือแม้กระทั่งบางส่วนของกลุ่มเสรีนิยมเอง เขาเป็นผู้นำที่นิยมระบอบสาธารณรัฐมีความคิดเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ในสายตาของคณะราษฎรและกลุ่มเสรีนิยมก้าวหน้า เขาเป็นบุคคลที่มีความคิดประชาธิปไตยก้าวหน้า ลักษณะดังกล่าวเกิดในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ กล่าวได้ว่า การเมืองในช่วง ๒ - ๓ ปีแรกของระบอบประชาธิปไตยเป็นการต่อรองระหว่างคณะราษฎรกับสถาบันกษัตริย์ ภาพลักษณ์ของนายปรีดี พนมยงค์จึงกลายเป็นทั้งจุดอ่อนและจุดแข็งของคณะราษฎร จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าทรงสละราชสมบัติ ภาวะตึงเครียดทางการเมืองคลี่คลายลงในระดับหนึ่ง ภาพลักษณ์ด้านลบของนายปรีดี พนมยงค์ซึ่งเคยเป็นประเด็นทางการเมืองได้ยุติลงชั่วคราว

เพื่อความเข้าใจกระบวนการเกิดภาพลักษณ์นายปรีดี พนมยงค์ในระยะเวลา ๒๔๗๔ - ๒๔๘๘ จะแบ่งการอธิบายออกเป็นสองหัวข้อใหญ่ ๆ คือ หัวข้อแรก คณะราษฎรและสถาบันกษัตริย์ในการเมืองยุคระบอบใหม่ ซึ่งจะให้ภาพสังคมการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวซึ่งประกอบด้วยผู้นำเก่าซึ่งเป็นสถาบันที่มีรากฐานในสังคมการเมืองไทยมานาน กับกลุ่มผู้นำใหม่ซึ่งเข้ามาทำการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคม และจากบริบทดังกล่าวจะพาให้เข้าใจว่าเหตุใดภาพลักษณ์นายปรีดี พนมยงค์ได้ถูกสร้างขึ้นท่ามกลางสภาพสังคมการเมืองดังกล่าว ส่วนหัวข้อที่สอง จะกล่าวถึงกระบวนการสร้างภาพลักษณ์นายปรีดี พนมยงค์ที่เกิดขึ้น และความหมายที่มีต่อสังคมการเมือง

คณะราษฎรและสถาบันกษัตริย์ในการเมืองยุคระบอบใหม่

การเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นปรากฏการณ์หนึ่งของการเสื่อมความนิยม

ของระบอบราชาธิปไตยในทางสากล* ซึ่งประเทศไทยตกอยู่ในคลื่นของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างชัดเจนเมื่อเกิดกรณีร.ศ. ๑๓๐ ในสมัยรัชกาลที่ ๖ กบฏร.ศ. ๑๓๐ เป็นความพยายามของกลุ่มนายทหารซึ่งถือว่าเป็นปัญญาชนสมัยนั้นรวบรวมกำลังความคิดเป็นกลุ่มขึ้น เพราะไม่พอใจการบริหารงานของรัฐบาลภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เนื่องจากเห็นว่าระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไม่สามารถนำประเทศไปสู่ความเจริญทัดเทียมกับนานาอารยประเทศได้ แม้ความพยายามครั้งนั้นจะประสบความล้มเหลวจนคณะผู้ร่วมงานถูกจับกุมคุมขัง และบางคนถูกประหารชีวิต แต่ก็ไม่อาจสกัดกั้นกระแสการวิพากษ์วิจารณ์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังปรากฏว่าหนังสือพิมพ์ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม เป็นเวทีสื่อความคิดหลากหลายของผู้คนในสังคมสยามที่ทำการวิพากษ์วิจารณ์และเสนอความเห็นเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในบ้านเมือง

จากการรวบรวมงานเขียนตามหน้าหนังสือพิมพ์ ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ของ อัจฉราพร กมฺพพิสมัย^๑ บทความเหล่านี้แสดงความเห็นและต้องการให้มีการแก้ไขปัญหาของสังคมสยาม ๔ เรื่องหลัก คือ ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับหนังสือพิมพ์ ปัญหาสังคม ปัญหาทางเศรษฐกิจ และปัญหาความชอบธรรมของระบอบการปกครอง ดังนั้นการที่คณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก เพราะความปรารถนาของสังคมโดยรวมเป็นไปในทิศทางนั้น แต่ความคิดถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองของราษฎรสยามมีลักษณะพิเศษอยู่ประการหนึ่ง คือ ต้องการรักษาสถาบันกษัตริย์ให้อยู่คู่กับระบอบใหม่

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* การเสื่อมความนิยมของระบอบราชาธิปไตยในทางสากล ก่อให้เกิดการปฏิวัติในหลาย ๆ ประเทศ ที่สำคัญ เช่น การปฏิวัติจีน พ.ศ. ๒๔๕๑, การปฏิวัติในรัสเซียเมื่อพ.ศ. ๒๔๕๕ และพ.ศ. ๒๔๕๕ ตามลำดับ

^๑ อัจฉราพร กมฺพพิสมัย, ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ ๒๔๗๕ : ภาพสะท้อนจากงานเขียนทางหนังสือพิมพ์, (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๒)

ดังนั้น แม้การกระทำของคณะราษฎร จะเป็นไปในทิศทางเดียวกับความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนในสิ่งพิมพ์ แต่ก็ไม่อาจจะจัดการทำเรื่องใด ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ได้โดยสะดวก แต่ต้องใช้เวลาความระมัดระวัง สิ่งที่สะท้อนให้เห็น คือ การเปลี่ยนแปลงข้อความในเอกสารที่คณะราษฎรได้จัดทำขึ้น ได้แก่ "ประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑" ซึ่งมีข้อความที่แสดงให้เห็นถึงการไม่ประหิประหม่อมกับสถาบันกษัตริย์ว่า หากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงปฏิเสธที่จะยอมรับการเป็นกษัตริย์ได้รับรัฐธรรมนูญ ก็จะไม่มีตำแหน่งกษัตริย์อีกต่อไป ดังข้อความในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ ว่า "คณะราษฎรจะจัดการปกครองแบบประชาธิปไตย (Republic) กล่าวคือประมุขของประเทศจะเป็นคนสามัญ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นอยู่ในตำแหน่งตามกำหนดเวลา" ^๒ แต่ใจความข้างต้นเปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีการทำหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯว่า ถ้าพระองค์ทรงปฏิเสธที่จะเป็นกษัตริย์ได้รับรัฐธรรมนูญ "คณะราษฎรจะเลือกเจ้านายพระองค์อื่นที่เห็นสมควรขึ้นเป็นกษัตริย์" ^๓ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแสดงให้เห็นชัดเจนถึงความต้องการที่จะรักษาสถาบันกษัตริย์ไว้ให้ดำรงอยู่คู่กับระบอบใหม่ที่เกิดขึ้น

ทางฝ่ายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ซึ่งประทับอยู่ที่พระราชวังไกลกังวล หัวหินในขณะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทรงระมัดระวังในการรักษาพระเกียรติของพระองค์อย่างยิ่ง คณะราษฎรจัดเรือรบหลวงสุโขทัยไปรับเสด็จกลับพระนคร แต่พระองค์ไม่ยอมรับ ทรงเสด็จนิวัติพระนครโดยทางรถยนต์ไฟแทน เพื่อแสดงว่าพระองค์ไม่ได้ทรงเป็นเชลยของคณะราษฎรแต่อย่างใด การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงยอมรับเป็นกษัตริย์ได้รับรัฐธรรมนูญ ทำให้ฐานะของสถาบันกษัตริย์มีความสำคัญต่อระบอบใหม่ เพราะนอกจากจะได้รับความรักกตัญญู

^๒ ปิ่น บุญเกียรติ และเฮง เล้ากระจำจ่าง , สยามรัฐเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินภาค ๑ (พระนคร : มปท , ๒๔๗๕) , อ้างถึงใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ , การปฏิวัติสยามพ.ศ. ๒๔๗๕ , (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์ , ๒๕๓๕)

, หน้า ๒๑๔

^๓ เรื่องเดียวกัน

แต่เดิมแล้ว ยังมีพระมหากษัตริย์ผู้คิดทำให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นไปโดยสะดวก จุดนี้เองที่คณะราษฎรจึงต้องแสดงหรือเผยแพร่ให้ราษฎรทราบ ว่า คณะราษฎรและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มีความปรองดองกันดี เพื่อป้องกันมิให้เกิดความวุ่นวายทางการเมือง ดังนั้นหนังสือพิมพ์ช่วงต้นระบอบใหม่จึงตีพิมพ์ถึงความร่วมมือดังกล่าวอยู่เสมอ เช่น บทความ "เพราะเหตุใดคณะราษฎรจึงเกิด" มีความว่า

... พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัตยุบันนี้ เสด็จจวตารลงมา... พระองค์ได้ทรงวิจารณ์ถึงการสมัยและความเพนไปของพระราชราษฎรอยู่เสมอ ได้เหตุผลอันควร เชื่อตรชนันท์ว่าพระองค์ได้ทรงเห็นว่าฐานะของเราในขณะนี้ ถ้าจะเปรียบ ก็คล้ายม้าที่กำลังแข็งแรง พวงพี สารก็แม้จะสามารถเพียงใด เพียงคนเดียวจะถือบังเหียนบังคับนำไปในทางที่ดีควรอันจะเป็นเหตุให้เกิดความเจริญ ย่อมเป็นการยากอยู่ จึงต้องมีผู้ช่วยอีกจึงสามารถถือบังเหียนบังคับม้า ...

ประจวบเหมาะกันหน้าที่คณะราษฎรอุบัติขึ้นในสมัยที่สมควรยิ่ง คณะราษฎรได้รับบังเหียนจากพระราชหัตถ์มาช่วยถือไว้ด้วยความเต็มใจ และทรงพอพระราชหฤทัย ประชาราษฎรทั้งหลายต่างก็พากันปลานปล้มเป็นอันมาก ๔

บทความทางอนันมีอยู่หลายชิ้น* เป็นเครื่องชี้ว่าคณะราษฎรต้องการชี้ให้เห็นว่าสถาบันกษัตริย์ยังคงมีความสำคัญอยู่สำหรับระบอบใหม่ เพราะระยะเวลาดังกล่าว คณะราษฎรได้ควบคุม

๔ กฤตติก " เมืองไทยยังไม่สิ้นคนดี " หลักเมือง (๒๐ สิงหาคม ๒๔๗๕)

* เช่น บทความเรื่อง " อีสสระของไทยที่เปนม้าส่วนหน้าฉัตรชัย หน้าสรรเสริญกษัตริย์ และคณะราษฎร " เขียนโดย " จ.ร. " ใน ศรีกรุง (๑๑ กรกฎาคม ๒๔๗๕)

หนังสือพิมพ์โดยใช้พระราชบัญญัติสมุดเอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๐ เพื่อควบคุมหนังสือพิมพ์ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล เช่น ถอนใบอนุญาตเจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ๒๔ มิถุนา, กรุงเทพเดลิเมล์ , หลักเมือง และ บางกอกการเมือง เป็นการชั่วคราว การกระทำดังกล่าว รัฐบาลได้ปฏิบัติตาม "มาตรา ๑๙ ซึ่งให้อำนาจเจ้าหน้าที่ถอนใบอนุญาตได้โดยตลอดไปหรือชั่วคราว ด้วยเหตุผลอันเกี่ยวกับความสงบราบคาบ หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน" ^๔ ดังนั้นบทความในหน้าหนังสือพิมพ์ช่วงต้นระบอบใหม่ จึงสะท้อนความคิดและความต้องการของคณะราษฎร ได้ส่วนหนึ่ง

อย่างไรก็ดี ขณะที่คณะราษฎรต้องการให้มีการเผยแพร่ความกลมเกลียวระหว่างคณะราษฎรกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของราษฎรแล้ว คณะราษฎรยังต้องสร้างความยอมรับการเป็นผู้นำของตนเองให้เกิดขึ้นด้วย เพราะการยืนอยู่ในฐานะผู้นำของคณะราษฎรเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ปราศจากการสั่งสมความชอบธรรมและบารมี ขณะที่พระมหากษัตริย์เป็นสัญลักษณ์ของประเทศมานาน และยังคงมีความหมายต่ออารมณ์ ความรู้สึกของราษฎรทั่วไป ซึ่งในระยะยาวถ้าคณะราษฎรไม่สามารถสร้างสัญลักษณ์ของความเป็นระบอบใหม่ขึ้นมาได้ พลังของระบอบเก่าก็จะยังคงดำรงอยู่ต่อไปเป็นเวลานาน ในระยะแรกนี้คณะราษฎรจึงจำเป็นต้องประกาศตนให้ประชาชนได้รู้จัก ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ บทความ "ควรรู้สึกอย่างไรต่อคณะราษฎร" เขียนโดย จ. จิตรลักษณ์ ซึ่งเป็นนามปากกาของร.ท. จำริญ จิตรลักษณ์ ผู้ก่อการคณะราษฎรสายทหาร มีใจความว่า ควรกตัญญูต่อคณะราษฎรในฐานะผู้ปลดแอกให้กับชีวิตชาวสยาม

เราไม่เห็นสมควรอย่างยิ่งที่จะอาศัยข้อตำหนิอันไปในส่วนตัวบุคคลมา

ล้างดี ซึ่งเขากระทำไปแล้วเพื่อชาติ เรายังเสียตายแอกที่ถ่วงอยู่

^๔ รัตน์ เมฆนันทโพลีธร , " การเมืองกับกฎหมายการพิมพ์ (๒๔๕๓ - ๒๔๘๗)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , ๒๕๓๒) , หน้า ๑๕๑

บนคอของเราอีกหรือ เราจึงพากันลืมนบุญคุณอันยิ่งใหญ่ ซึ่งเราเป็นหนี้ ต่อเขาเสีย อย่าลืมนเสียว่าไม่เฉพาะแต่มนุษย์แม้แต่สัตว์เดรัจฉานมัน ก็ต้องการอิสรภาพ ... เราเป็นมนุษย์ เรามีความนึกคิดสูงกว่านั้น เราควรจะมี ความกตัญญูต่อเขา ให้สูงกว่าสัตว์ที่ถูกปล่อยออกจากที่คุมขัง ๖

พระราชกรณียกิจที่มากกว่า การกระทำให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของราษฎร เป็นไปได้ก็จริง แต่ก็ไม่สามารถไปลบความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ลง คณะราษฎรจึงพยายามสร้าง ลัทธิรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ใหม่เพิ่มเติมจากที่เคยมีสถาบันกษัตริย์ เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ ตลอดระยะเวลาตั้งแต่ปี ๒๔๗๕ ถึง ๒๔๘๘ ไม่ว่าผู้นำคณะราษฎรคนใดจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็มีความพยายามเชิดชูลัทธินี้เสมอ

แม้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ จะทรงประนีประนอมกับคณะราษฎร และในระยะแรก "ก็ได้ทรงแสดงออกอย่างกระตือรือร้น ที่จะทรงมีส่วนช่วยเหลือรัฐบาลฯ ให้เปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ๑... ดังในกรณีประกาศและพระราชบัญญัติยกเลิก ๔ องค์การของระบอบเก่า ได้แก่ สภาป้องกัน พระราชอาณาจักร องคมนตรีสภา สภาการคลัง และอภิรัฐมนตรีสภา " ๗ แต่ปัญหาการ กระทบกระพังระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และคณะราษฎรก็ยังคงเกิดขึ้นด้วยเรื่องเกี่ยวกับสมาคมการเมือง ส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ซึ่งเสด็จไปประทับที่พระราชวังไกล

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๖ จารุญ จิตรลักษณ์ , " ควรรัฐสภาอย่างไรต่อคณะราษฎร " , หลักเมือง (๒๗ กรกฎาคม ๒๔๗๕)

๗ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ , " รัฐประหาร ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ " , (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรม- ศาสตร์ , ๒๕๓๔) , หน้า ๒๒๒

กังวล หัวหินตั้งแต่วันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๔๗๕ จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๗๕ [ตามคำกราบทูล
ใช้ในปัจจุบัน คือ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๗๖] ยังไม่เสด็จนิวัติพระนคร ทำให้เป็นที่สงสัยจับตามองกัน
มาก จนมีข่าวลือว่าจะไม่เสด็จกลับมาในงานวันขึ้นตรมงคล ในวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ คณะราษฎร
จึงต้องออกแถลงการณ์ในวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ว่าทรงพระประชวร เพราะถ้าปล่อยให้เกิดข่าวลือ
ที่บอกถึงความขัดแย้งกับสถาบันกษัตริย์โดยไม่แก้ไขว ย่อมจะนำความเสียหายมาสู่รัฐบาลในเวลา
นั้น

เวลาต่อมา ประเด็นที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ต่อบริการกับรัฐบาลเรื่องพระ
เกียรติยศ พระราชทรัพย์ และพระราชอำนาจ ดูจะเป็นเหตุให้พระองค์ทรงคับข้องใจอยู่เนืองๆ
นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง เรื่องพระเกียรติยศและพระราชทรัพย์ดูจะเป็นประเด็นที่สถาบัน
กษัตริย์มีความหวาดกลัวอยู่มาก เพราะคณะราษฎรปฏิบัติการด้วยการออกแถลงการณ์ฉบับที่ ๑ โจม
ตีสถาบันกษัตริย์อย่างอย่างรุนแรง แม้ต่อมาคณะราษฎรได้ เข้าขอมาต่อองค์พระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าฯ แต่ความหวาดกลัวเรื่องการล้มสถาบันกษัตริย์และยึดทรัพย์เข้านาย และคนมั่งมีกลับมี
อยู่เสมอ โดยที่หนังสือพิมพ์มักจะลงข่าวว่า เจ้าชายหลาย ๆ พระองค์ มีทรัพย์สิ้นจำนวนมากเป็น
หลายร้อยล้าน ซึ่งเมื่อนำมารวมกันแล้วยังมากกว่า เงินทุนของประเทศ จึงมีการเสนอความเห็น
ในหนังสือพิมพ์ว่าให้เอาเงินเหล่านี้มาใช้บำรุงบ้านเมือง ชาวคราวทำนองนี้มีอยู่มากจนถึงปลายปี
๒๔๗๕ ก็ยังปรากฏเสมอ

ท่ามกลางความหวาดระแวงของกลุ่มเจ้าชายนั้น คณะรัฐมนตรีก็ได้ประชุมวางแผน
เศรษฐกิจในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๗๕ [ตามคำกราบทูลใหม่คือเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๗๖] และมอบหมายให้
นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ร่างเค้าโครงเศรษฐกิจ ต่อมานายปรีดีได้เสนอร่างเค้าโครงเศรษฐกิจ
ต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๔๗๕ [ตามคำกราบทูลใหม่ คือเดือนมีนาคม ๒๔๗๖] ปัญหาต่างๆ
เริ่มเกิดขึ้น เพราะแนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์ ไม่ตรงกับความคิดของกลุ่มอื่นในคณะราษฎรและ
ไม่ตรงกับความคิดของพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี

พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นขุนนางเก่าสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่มีความสัมพันธ์
ที่ดีกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทางคณะราษฎรเล็งเห็นว่าเป็นบุคคลที่เหมาะสมที่จะมาดำรง
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พระยามโนปกรณนิติธาดาจึงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนแรกของ
ระบอบใหม่ แม้พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นผู้ที่มีความคิดก้าวหน้าเกี่ยวกับระบบการปกครอง

ทว่าในทางเศรษฐกิจแล้ว พระยามโนปกรณนิติธาดามีความคิดในเชิงปฏิรูป คือต้องการให้เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป มากกว่าจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบอื่นโดยทันที ดังนั้นพระยามโนปกรณนิติธาดาย่อมจะไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดีที่มีลักษณะเป็นแบบสังคมนิยม จึงดำเนินการรุดทางการเมืองทำให้เค้าโครงการเศรษฐกิจไม่ได้รับความเห็นชอบจากสภาและเกิดความวุ่นวายตามมา จนพระยามโนปกรณนิติธาดาต้องทำการปิดสภา ส่วนตัวนายปรีดี พนมยงค์ต้องเดินทางออกนอกประเทศในวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๔๗๖

ในเวลาต่อมาทางฝ่ายคณะราษฎร เมื่อฝ่ายแพ้ใน เกมการเมืองดังกล่าว ก็พลิกสถานการณ์เอาชัยจังหวะเวลากลับมาทำรัฐประหารรัฐบาลพระยามโนฯ ในวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ หลังจากนั้นพระยาพลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน และเรียกตัวนายปรีดี พนมยงค์กลับมาร่วมงานในคณะรัฐมนตรี โดยรัฐบาลประกาศแต่งตั้งนายปรีดีเป็นรัฐมนตรีในวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ การกลับมาของนายปรีดี ได้ก่อให้เกิดความระแวงในหมู่เจ้านาย ทั้งที่นายปรีดีได้สัญญาว่าจะไม่ทำโครงการเศรษฐกิจมาใช้แล้วก็ตาม ความไม่พอใจเกิดขึ้นอีก เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่ความพยายามทำรัฐประหารของพระองค์เจ้าบวรเดช ด้วยการเคลื่อนกำลังทหารต่างจังหวัดเข้ามากรุงเทพฯ ตั้งแต่วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๔๗๖ รัฐบาลได้ปราบปรามกบฏอย่างรุนแรง การต่อสู้ดำเนินอยู่หลายวันจนถึงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๔๗๖ รัฐบาลจึงได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาด

เมื่อเกิดกบฏบวรเดชขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์ เจ้านาย และคณะราษฎร ยิ่งเต็มไปด้วยความหวาดระแวง ความฟ่ายแพ้ของกบฏบวรเดชทำให้สถาบันกษัตริย์ตกอยู่ในสถานการณ์ที่เป็นฝ่ายรับ เจ้านายบางพระองค์ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเจ้านาย รวมไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับกบฏถูกจับกุม และถูกหาตัวขึ้นศาลพิเศษที่จัดตั้งขึ้น การพิจารณาคดีและการเนรเทศนักโทษเหล่านี้ ทำให้กลุ่มเจ้านายมีความหวาดกลัว และเดินทางออกไปพำนักในต่างประเทศเสียเป็นจำนวนมาก สำหรับองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ขณะเกิดกบฏได้เสด็จออกจากพระนครตั้งแต่วันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๔๗๖ พระองค์ทรงมีความโทมัสที่พระญาติของพระองค์ถูกจับกุมลงโทษ รวมไปถึงความคับข้องพระทัยหลายประการที่สั่งสมมาตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พระองค์พร้อมสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี จึงเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรปและอเมริกา เพื่อรักษาพระเนตรในวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๔๗๖ [ตามคำกราชโหมคือ เดือนมกราคม ๒๔๗๗] ทั้ง

นี้มีสมเด็จพระนเรศวรมหาราชผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มิได้เสด็จกลับประเทศไทยอีกเลย ระหว่างนี้ทรงติดต่อกับรัฐบาลเพื่อขอสละราชสมบัติ และทรงสละราชสมบัติในวันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ [ตามคำกราขใหม่คือ เดือนมีนาคม ๒๔๗๘] หลังจากนั้นประทับอยู่ที่ประเทศอังกฤษตราบนานถึง ๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๔ การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เป็นข่าวครึกโครมทางรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาตรชนกว่าสถาบันกษัตริย์ยังมีความสำคัญ จึงได้ส่งตัวแทนรัฐบาลไปขอเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ที่อังกฤษหลายครั้ง แต่ไม่สามารถจะตัดทอนพระราชประสงค์ของพระองค์ได้ รัฐบาลจึงต้องชี้แจงแก่ประชาชนและพิมพ์ แถลงการณ์เรื่องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ ออกเผยแพร่ นอกจากนี้รัฐบาลได้ทำตามคำแนะนำของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ด้วยการอัญเชิญพระบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ ขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๘

การมีพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ซึ่งเป็นยุวกษัตริย์ และประทับอยู่ที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ทำให้ปัญหาการต่อรองกับสถาบันกษัตริย์ไม่ใช่ปัญหาใหญ่อีกต่อไป โดยเฉพาะเมื่อหลวงพิบูลสงครามขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในพ.ศ. ๒๔๘๑ ก็ได้พยายามเชิดชูลัทธิผู้หาและลัทธิรัฐธรรมนูญขึ้นมาให้ความสำคัญแทนสถาบันกษัตริย์ มีการกำจัดศัตรูทางการเมือง ซึ่งรวมทั้งกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยมอีกครั้งในปี ๒๔๘๒ และยังคงมีความพยายามลิดรอนทรัพย์สินของเจ้านายเช่นกรณีนายกรัฐมนตรีฟ้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ตามบันทึกของคุณหญิงฉวี สิริวรสาร ซึ่งเคยเป็นสนมกำชังของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และได้ใกล้ชิดกับพระองค์ ในขณะที่พระองค์ประทับอยู่ที่อังกฤษ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

คดีนี้เป็นคดีที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีเป็นจำเลย โดยโจทก์คือรัฐบาล ... ได้ฟ้องว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ขณะที่ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นพระมหากษัตริย์ของประเทศ ได้ทรงนำเงินจากพระคลังข้างที่ ไปใช้จ่ายในการ

เสด็จต่างประเทศ เพื่อเยี่ยมเยียนเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศต่างๆ
เพื่อรักษาพระนคร ๘

ระบอบปิบูลสงครามที่ดำเนินการปกครองด้วยลัทธิผู้นำ ได้ก่อให้เกิดความเห็นขัดแย้ง
กับแนวทางดังกล่าวขึ้นในหมู่ของสมาชิกคณะราษฎรกลุ่มอื่น ที่สำคัญ คือ กลุ่มนายปรีดี - พลเรือน
และกลุ่มอนุรักษนิยม - กษัตริย์นิยม ซึ่งต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบรัฐสภา ได้อาศัย
สถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ และการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามตัดสินใจผิดพลาดเข้าข้างญี่ปุ่น
ซึ่งเป็นฝ่ายแพ้สงคราม โศกนาฏของจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วยวิธีการทางสภาฯ จนจอม
พล ป. พิบูลสงครามต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กลุ่มปรีดี-พลเรือน และกลุ่มอนุรักษ
นิยม- กษัตริย์นิยม ซึ่งร่วมกันจัดตั้งขบวนการเสรีไทยต่อต้านญี่ปุ่นระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒
มีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศมหาอำนาจที่ชนะสงครามคือ สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ จึงอาศัย
เงื่อนไขเข้าจัดตั้งรัฐบาลทำการบริหารประเทศ

ภาพลักษณ์ของนายปรีดี พนมยงค์กับสังคมการเมืองยุคระบอบใหม่

นับตั้งแต่เริ่มต้นระบอบใหม่จนถึงปี ๒๔๘๘ นายปรีดี พนมยงค์มีภาพลักษณ์ด้านลบและด้าน
บวกปรากฏอยู่พร้อมกันๆ ภาพลักษณ์ด้านลบนั้นเกิดขึ้นเพราะความเชื่อของกลุ่มเจ้า และกลุ่มอนุ
รักษนิยม ส่วนภาพลักษณ์ด้านบวกเกิดขึ้นด้วยฝีมือของคณะราษฎร และกลุ่มคนชั้นกลาง ปัญญาชนที่
ให้การสนับสนุนระบอบใหม่ ในหัวข้อนี้จึงแบ่งการอธิบายออกเป็นสองส่วน คือ ภาพลักษณ์ด้านลบ
ของนายปรีดี พนมยงค์ และภาพลักษณ์ด้านบวกของนายปรีดี พนมยงค์

๘ คุณหญิงมณี สิริวรสาร , ชีวิตเหมือนฝัน เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์ ,
๒๕๓๓) , หน้า ๔๔๐

๑ ภาพลักษณ์ด้านลบของนายปรีดี พนมยงค์

ตั้งแต่เช้ามีดของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ คณะราษฎรได้แจกจ่าย"ประกาศ
คณะราษฎรฉบับที่ ๑ " ในเขตพระนคร เพื่อหาของประกาศเป็นการโจมตีราชวงศ์
จักรีอย่างรุนแรงตั้งเพื่อความในประกาศว่า

รัฐบาลของกษัตริย์ได้ปกครองอย่างหลอกลวงไม่ซื่อตรงต่อราษฎร...
มีหน้าซำกล่าวคำหมิ่นประมาทราษฎรผู้มีบุญคุณ เสียภาษีอากรให้พวก
เจ้าได้กินว่า ราษฎรยังมีเสียงการเมืองไม่ได้ เพราะราษฎรยังงัด
คำพูดเหล่านี้ของรัฐบาลเช่นนี้ใช้ไม่ได้ ถ้าราษฎรงัด เจ้าก็งัด ...
บรรพบุรุษของราษฎร เป็นผู้ช่วยกันกู้ให้ประเทศมีอิสสรภาพพื้นมือจาก
ซำศึก พวกเจ้ามีแต่จะข่มมือเปิบ และกวาดรวบทรัพย์สมบัติไว้ตั้ง
หลายร้อยล้าน ๙

เพื่อความในประกาศฉบับนี้เข้ามาซึ่งความโหดร้ายของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ
ภายหลังที่เสด็จนิวัติพระนครแล้ว คณะราษฎรได้เข้าเฝ้า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ
ได้ทรงต่อว่าคณะราษฎรเรื่องเพื่อความในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ ตั้งในพระราชบันทึกตรัส
เล่าของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีว่า " พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงต่อว่า
ต่อขานคณะราษฎร ในเรื่องคำประกาศเมื่อวันที่๒๔มิถุนายนด้วยถ้อยคำรุนแรง ซึ่งเป็นการกระทบกระ
เทือนต่อพระองค์และพระบรมราชจักรีวงศ์ " ๑๐

๙ "ประกาศคณะราษฎร" ใน ไพโรจน์ ชัยนาม บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทาง
การเมือง , (กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , ๒๕๒๐) , หน้า ๖-๗

๑๐ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี , "พระราชบันทึกตรัสเล่า" , เบื้องแรกประชาธิปไตย
: บันทึกความทรงจำของผู้อยู่ในเหตุการณ์สมัยพ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๐๐ , (กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวแห่ง
ประเทศไทยจัดพิมพ์, ๒๕๑๖) , หน้า ๔

จากมุมมองของกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยม ประกาศฉบับนี้ก่อให้เกิดความเจ็บปวด และความหวาดกลัวว่า ชะตากรรมของตนอาจจะไปเหมือนกับเจ้านายในราชวงศ์โรมานอฟแห่งรัสเซีย ที่ต้องสิ้นพระชนม์ภายหลังการปฏิวัติในรัสเซีย ส่งผลให้นายปรีดี พนมยงค์ผู้ร่างประกาศฉบับนี้ถูกจับตามองว่าเป็นผู้ที่ไม่นิยมเจ้า และกลายเป็นการรับรู้เกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์ที่จะยังคงอยู่ในสังคมการเมืองไทยไปอีกเป็นระยะเวลาช้านาน และยิ่งนำมาซึ่งความขัดแย้งหวาดระแวง ที่ทำให้คณะราษฎรต้องแก้ไข คณะราษฎรได้เข้าเฝ้าขอมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ในวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๔๗๕ โดย "หลวงประดิษฐไพเราะได้อ่านคำถวายบังคมทูลขอมาในนามแทนคณะพระยาพหลฯ เป็นผู้นำดอกไม้ธูปเทียนขึ้นหม่อมเกล้าฯ ขอมาในการสวंगเก็น " ๑๑

การขอมาเกิดขึ้นหลังจากมีการแจกประกาศไปได้เกือบห้าเดือนเศษ แสดงให้เห็นว่าช่วงต้นระบอบใหม่ การต่อรองระหว่างสถาบันกษัตริย์กับคณะราษฎร โดยเฉพาะประเด็นเรื่องรัฐธรรมนูญ ที่คณะราษฎรเป็นผู้ร่างถวายให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ลงพระปรมาภิไธยนั้น น่าจะเป็นเรื่องที่ทางสถาบันกษัตริย์ คงจะต้องการให้คณะราษฎรแก้ไขอย่างหนึ่งอย่างใดเกี่ยวกับเรื่องข้อความในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ นี้ ทางฝ่ายคณะราษฎรเองก็น่าจะเห็นว่า เพื่อผลการประนีประนอมที่อาจจะถึงนั้น การขอมาก็จะเป็นประโยชน์อยู่มิใช่น้อย จึงมอบให้นายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้อ่านคำถวายบังคมทูลขอมา อย่างไรก็ตาม แม้คณะราษฎรจะทำการขอมาแล้วก็ตามแต่ความหวาดระแวงก็ยังคงมีอยู่

สำหรับนายปรีดีนั้น การร่างประกาศฉบับนี้มีผลต่อตัวเขาอย่างมาก เพราะในสายตาของกลุ่มเจ้าและประชาชนทั่วไป นายปรีดีถูกมองว่าเป็นพวกไม่นิยมเจ้า ประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ ซึ่งแจกจ่ายไปทั่วพระนคร เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางและบางส่วนของประกาศได้ถูกนำมาตีพิมพ์ตามหน้าหนังสือพิมพ์หลายฉบับ เช่น กรณิม.ร.ว. อักษรดิลปะ สิงหราช ได้นำข้อความบางตอนของประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ มาตีพิมพ์ในหน้าหนังสือพิมพ์ ม.ร.ว. อักษรดิลปะ สิงหราชถูกจับกุมวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๔๗๕ ศาลพระราชอาญาพิพากษาจำคุกตามกฎหมายลักษณะ

๑๑ "คณะราษฎรขอมาพระเจ้าอยู่หัว" หญิงไทย (๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕)

พระราชอาชญามาตรา ๑๐๔ และพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์พ.ศ.๒๔๗๐ มาตรา ๓๖ หนังสือพิมพ์ได้วิพากษ์วิจารณ์ถึงกรณีนี้ว่า การที่ม.ร.ว. อักษรศิลป์มีความผิดจากการนำประกาศคณะราษฎรฉบับที่หนึ่งมาเผยแพร่แต่คณะราษฎรไม่มีความผิด เพราะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จ

...ประกาศของคณะราษฎรที่กล่าวแล้วเป็นผิดหรือไม่ ... ต้องถือว่าเป็นความผิดแต่ไม่มีโทษ ... การเมืองที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนั้น ... ถ้าทำสำเร็จการกระทำทั้งหลายแหล่ ซึ่งอาจเป็นความผิดก็กลายเป็นการกระทำถูกต้องทุกประการ ที่ว่าถูกต้องก็เพราะคณะ การเมืองนั้นได้คุมอำนาจการเมืองการบริหารแผ่นดินไว้จนกำมือ ... ๑๒

การดำเนินการจับกุมม.ร.ว. อักษรศิลป์ กรณีนำประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ มาตีพิมพ์ ได้รับวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก แสดงให้เห็นว่าประกาศฉบับนี้มีอิทธิพลต่อความรู้สึกของกลุ่มเจ้าและประชาชนทั่วไป นายปรีดี พนมยงค์ในมโนทัศน์ของกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยม เริ่มถูกเพ่งเล็งว่าเป็นบุคคลอันตรายจากกรณีดังกล่าว ก่อนหน้านี้แม้นายปรีดีจะเคยถูกกล่าวหาว่ามีแนวคิดอันตราย แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ไม่ทรงคิดเห็นเช่นนั้น

เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นขณะที่นายปรีดีได้รับทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาวิชากฎหมายที่ประเทศฝรั่งเศส ได้ถูกอัครราชทูตไทยประจำปารีส พระองค์เจ้าจรัญศักดิ์ กฤดากร ทำหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ว่า นายปรีดีเป็นหัวหน้าชักชวนนักเรียนก่อการขัดคำสั่งอัครราชทูต เห็นจะเป็นภัยต่อราชบัลลังก์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มีพระราชวินิจฉัยว่า การการกระทำของสมาคมนักเรียน เป็นการขัดคำสั่งอัครราชทูต ด้วยการส่งผู้แทนไปประเทศอังกฤษ แสดงถึงการขาดความเคารพต่ออัครราชทูต

พวกเขายังได้ส่งผู้แทนไปประเทศอังกฤษ โดยรู้อยู่แล้วว่าขัดต่อความ
ประสงค์อัครราชทูต และกิจกรรมของสภานายก [หมายถึงนายปรีดี
พนมยงค์ - ผู้เขียน] สถานการณ์เช่นนี้ไม่อาจจะผ่อนปรนได้ ๑๓

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงมีพระราชดำริว่า นายปรีดีจะต้องรับผิดชอบ
โดยทรงเรียกนายปรีดีกลับสยามทันที แต่บิดานายปรีดีทูลเกล้าถวายให้ทรงผ่อนปรน ก็
ทรงยอมผ่อนปรนให้นายปรีดีสำเร็จการศึกษา ก่อน โดยนายปรีดีต้องทำหนังสือขอโทษอัครราชทูต
ต่อมานายปรีดีสำเร็จการศึกษา เจ้าพระยามหิธรราชเลขาฯ ในพระองค์สมเด็จพระปกเกล้าฯ
ได้มีจดหมายถึงเจ้าพระยาพิชัยญาติ กล่าวถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เกี่ยว
กับนายปรีดีว่า

โปรดเกล้าฯ ว่า นายปรีดีคนนี้เป็นคนฉลาด แต่ออกจะอวดดีสักหน่อย
ตามนิสัยของคนหนุ่ม ถ้าได้รับราชการในตำแหน่งรับผิดชอบแล้ว ก็หา
จะได้ราชการดีต่อไป และไม่ทรงเชื่อใจกว่าจะเป็น serious danger
to the government ตามที่พระองค์เจ้าจรูญจรดไว้ในรายงาน ถ้า
รัฐบาลไม่ใช้เขาให้สมควรกับความรู้อันนั้นแหละอาจเป็นทางไม่ดีได้ ๑๔

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

๑๓ " สำเนาโทรเลข เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ ถึงอัครราชทูตสยามประจำ
กรุงปารีส ฉบับลงวันที่ ๒๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๒๖ " อ้างถึงใน ปรีดี พนมยงค์ , ชีว
ประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์ , (กรุงเทพฯ : มูลนิธิปรีดี พนมยงค์ , ๒๕๓๖) , หน้า

๑๐

๑๔ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ , เอกสารรัชกาลที่ ๘ กรมราชเลขาธิการ ,
นักเรียนไทยในต่างประเทศ จดหมายเจ้าพระยามหิธร ถึงเจ้าพระยาพิชัยญาติ ๔ เมษายน
๒๔๗๐ สำเนาลับที่ ๑ / ๑๙

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ยังไม่ทรงถือว่านายปรีดีเป็นบุคคลอันตราย เป็นแต่เพียงคนหนุ่มผู้มีวิชาความรู้ สามารถทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองได้ แต่การกระทำของนายปรีดีต้องกำหราบ เพราะ "ความอวดดีของคนหนุ่ม" ชัดต่อจารีตบางอย่างในสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์กันตามลำดับชั้น และการอยู่ในโอวาทผู้ใหญ่เป็นสิ่งต้องคำนึงถึง แม้จะถูกกล่าวหาจากพระองค์จรูญศักดิ์ ว่าเป็นผู้มีความคิดเชิงก้าวหน้า แต่ภาพลักษณ์นายปรีดียังไม่ได้ถูกโยงไปผูกกับลัทธิใหม่ โดยพิจารณาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และพิจารณาจากความก้าวหน้าในระบอบราชการของนายปรีดีเมื่อกลับมายังสยาม โดยเปรียบเทียบกับเชื้อพระวงศ์ชั้นรองบางพระองค์ จะเห็นได้ว่านายปรีดีได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์เอก ในขณะที่ม.จ.อากาศดำเกิง รัพีพัฒน์ ซึ่งกลับมาสยามก่อนหน้านั้นได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์โท

ประกอบกับสถานการณ์โลกที่ผ่านมา ทำให้สถาบันกษัตริย์สยามคอยสอดส่องผู้มีความคิดล้มล้างกษัตริย์อย่างจริงจัง ในจำนวนรายงานการสอดส่องเหล่านี้ ปี ๒๔๗๑ มีกรณีหนึ่งเกี่ยวกับนายปรีดีว่า " มีข้าราชการกระทรวงยุติธรรมชื่อ ปรีดี พนมยงค์ ได้ไปพบนายฉางเยน เฮง ผู้แทนรัฐบาลจีนถึงที่พักโดยไม่ทราบสาเหตุ " ๑๕ การไปพบผู้แทนรัฐบาลจีนของนายปรีดีถูกจับตามอง เพราะจีนเพิ่งเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศเป็นแบบสาธารณรัฐ และประเทศสยามยังไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน แต่ไม่พบหลักฐานว่านายปรีดีถูกเพ่งเล็งว่า เป็นผู้มีความคิดเป็นอันตรายต่อสถาบันกษัตริย์ และรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มีความมั่นใจในความมั่นคงของตนเอง ไม่เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสยามจะเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ทั้งที่

๑๕ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ สบ. ๒ ๔๗ / ๑๔๓ กรมพระนครสวรรค์เจ้าพระยามหิธร สืบที่ ๔๐๕ / ๑๓๐๗๓ , ๒๑ มกราคม ๒๔๗๑ อ้างถึงใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ , การปฏิวัติสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ , หน้า ๒๐๗

ก่อนวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ก็มีข่าวทางหนังสืออยู่บ้าง เช่น ข่าวว่านายประยูร ภมรมนตรี จะเป็นคนหนึ่งที่จะเข้าร่วมการเปลี่ยนแปลงการปกครอง บรรดาเจ้านายไม่ทรงเชื่อ เพราะนายประยูร ได้เคยรับใช้ใกล้ชิดกับบรรดาเจ้านาย

จนกระทั่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ ออกมา สถาบันกษัตริย์และกลุ่มเจ้าคองตราบนั้นกว่าคาดสถานการณ์ผิด อย่างไรก็ตามแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ไม่ทรงปักใจเชื่อว่า นายปรีดีมีความคิดเป็นอันตรายต่อรัฐบาลของพระองค์ แต่ทั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และบรรดาเจ้านายชั้นสูง ต่างปักใจเชื่อว่าแนวความคิดอันตรายต่อระบอบการปกครองของสยามมีอยู่จริง สิ่งที่เกิดขึ้นกับราชวงศ์โรมานอฟแห่งรัสเซีย ย่อมทำให้ราชวงศ์สยามเกิดความหวั่นไหว เพราะเมื่อสองแผ่นดินก่อน ความสัมพันธ์ระหว่างสองราชวงศ์ทำให้ราชสำนักสยามประจักษ์ถึงความยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิรัสเซียภายใต้การปกครองของพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒ หากบอลเชวิค-เลนินกลับมาล้มยักษ์ที่รู้จักกัน และจบลงด้วยความตายอย่างน่าสยดสยองของเหล่าพระราชวงศ์ รัสเซียก้าวเข้าสู่ยุคใหม่โดยปราศจากเจ้านาย ความหวาดกลัวของเจ้านายสยามต่อคอมมิวนิสต์จึงมีสูง เพราะลัทธินี้ปฏิเสธความสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นอุดมการณ์สำคัญของประเทศ ทั้งที่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ไม่มีหลักฐานยืนยันพอที่จะระบุได้ว่า จะมีคนไทยนิยมแนวคิดคอมมิวนิสต์ ดังปรากฏในรายงานของทูตอังกฤษประจำพ.ศ. ๒๔๗๒ กล่าวว่า "เท่าที่ทราบไม่ปรากฏว่ามีคนไทยร่วมอยู่ในพรรคคอมมิวนิสต์เลย" ๑๖

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑๖ สุวดี เจริญพงศ์ , " ปฏิบัติการของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อการเคลื่อนไหวตามแนวคิดประชาธิปไตยและสังคมนิยม ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ " , (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๑๙) , หน้า ๒๒๕

จากจุดนี้เองทำให้นายปรีดีได้รับการพิจารณาว่าเป็นพวกไม่นิยมเจ้า เพราะเรื่องราวในอดีตข้างต้นได้ถูกนำมาเชื่อมโยงกับประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ สถาบันกษัตริย์และเจ้านายสามารถทำการประติบัตระหว่างเรื่องในอดีตกับปรากฏการณ์ใหม่ ๆ เกี่ยวกับนายปรีดี ทำให้มองเห็นว่านายปรีดีมีพัฒนาการในการต่อต้านเจ้า ซึ่งแม้ว่านายปรีดีจะได้ทำการขอขมาไปแล้วแต่ความหวาดระแวงในตัวนายปรีดียังคงมีอยู่

ต่อมาเมื่อนายปรีดีได้รับมอบหมายให้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจ ก่อนที่นายปรีดีจะเสนอเค้าโครงการต่อคณะรัฐมนตรี ก็กลับมีข่าวที่ตนเองว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจนี้อาจจะก่อให้เกิดการริบทรัพย์ จนกระทั่งพระยามโนปกรณนิติธาดา ต้องออกมาแถลงเพื่อโต้กระแสข่าวลือว่า

เสียงลือเกิดขึ้นในหมู่ประชาชนมากมายหลายอย่าง และข่าวลือนั้นแต่ ละส่วนแบ่งไปในทางอัปมงคล ... ขอให้ประชาชนพลเมืองทั้งหลาย ขอ วางใจเสียเถิดว่า ทรัพย์สมบัติตลอดจนชีวิตจะปลอดภัยอยู่เสมอ ... พลเมืองคงมีทรัพย์สมบัติ และได้รับความสงบสุข เช่นไรก็คงเป็นอยู่หรือ จะแบ่งไปเช่นนั้น ๑๗

การเกิดข่าวลือดังกล่าว น่าจะเกิดจากฝีมือของกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยม ที่มีภาพ ลบของนายปรีดี พนมยงค์ ทำการเคลื่อนไหวเพื่อหาแนวร่วมคัดค้านร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจที่อาจ จะออกมาในรูปแบบที่ไม่พึงประสงค์ ประกอบกับในเวลาใกล้เคียงกันนั้น ผู้ใกล้ชิดนายปรีดี พนมยงค์ คือ นายสงวน ตุลารักษ์ เขียนหนังสือ โขเขียนลิสต์คืออะไร ออกพิมพ์จำหน่ายช่วงต้น เดือนมีนาคม ๒๔๗๕ [ตีความที่ใช้ในปัจจุบัน คือเดือนมีนาคม ๒๔๗๖] และถูกผู้บังคับการตำรวจ สมุทรสาครห้ามจำหน่าย ต่อมาเมื่อข่าวว่าสภาราษฎรอนุญาตให้ขายได้ ทว่าเกิดความสับสนขึ้นอีก เพราะทางสภาราษฎรได้แจ้งแก่หนังสือพิมพ์

๑๗ " พระยามโนแถลงถึงทรัพย์คนมี " ไทยเซสมรรวมข่าว (๒๓ กุมภาพันธ์

เพื่อปฏิเสธชาวนี่ พร้อมกับแจ้งว่าไม่ได้ยกเรื่องหนังสือ โซเซียลิสต์คืออะไร ขึ้นมาพิจารณา^{๑๘} ยิ่งทำให้กลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษ์นิยมมีความหวาดระแวงนายปรีดียิ่งขึ้น

เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ เสนอเค้าโครงเศรษฐกิจต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๔๗๕ [ตามศักราชปัจจุบัน คือเดือนมีนาคม ๒๔๗๖] คณะรัฐมนตรีได้ประชุมพิจารณาครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม โดยไม่ลงมติ สถานการณ์ในคณะรัฐมนตรีเป็นไปตามที่นายจรูญ สืบแสง สมาชิกสภาราษฎรท่านหนึ่งกล่าวในสภาว่า

... เท่าที่ได้ทราบมาว่ามีว่า นโยบายในทางเศรษฐกิจไม่ลงรอยกัน เพราะต่างคนต่างเห็นชอบกันไปคนละทาง และบางคนก็มี prejudice [อคติ] ในบางคนหรือไม่อย่างนั้นก็มี prejudice ในทางนโยบาย เช่น นโยบายของหลวงประดิษฐ์ มีบางคนเข้าใจว่าเป็นนโยบายทาง communism หรือ socialist ^{๑๙}

เนื้อหาของเค้าโครงเศรษฐกิจทำให้รัฐเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ทุกอย่าง ไม่ตรงกับความคิดของกลุ่มพระยามโนปกรณนิติธาดา พระยามโนปกรณนิติธาดาจึงหาวิธีให้ร่างเค้าโครงเศรษฐกิจนี้ตกไป ด้วยการอาศัยพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ที่ไม่ทรงเห็นด้วยกับร่างเค้าโครงเศรษฐกิจมาเป็นเครื่องชี้ขาด จนเกิดความวุ่นวายในสภา พระยามโนปกรณนิติธาดาจึงยุบสภา และแถลงถึงเหตุที่คัดค้านเค้าโครงเศรษฐกิจจนถึงต้องยุบสภาว่า

ระหว่างเวลาที่หลวงประดิษฐ์ เป็นรัฐมนตรีอยู่ในคณะรัฐบาลใหม่นั้น คราวใดที่มีการจับกุมลงโทษจีนที่เป็นคอมมิวนิสต์แล้ว หลวงประดิษฐ์มัก

^{๑๘} " สภาราษฎรให้ชายโซเซียลิสต์ได้ " กรรมกร (๑๐ มีนาคม ๒๔๗๕)

^{๑๙} รายงานการประชุมสภา ครั้งที่ ๕๕ / ๒๔๗๕ , ๑๐ มีนาคม ๒๔๗๕

จะหักท้วงว่า ผู้ซึ่งนับถือลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่ควรมีความคิด ถ้าได้รับโทษต่อเมื่อใดที่เขายุ่งหรือใช้กำลังกายก่อให้เกิดความไม่สงบขึ้นแล้ว เมื่อนั้นจึงถือว่าผู้นั้น เป็นผู้ทำผิดกฎหมาย การที่ได้ยื่นหลวงประดิษฐภักดีอยู่เช่นนี้เสมอ ๆ ทำให้ข้าพเจ้าและรัฐมนตรีบางท่านเกิดระแวงขึ้นมา ถึงโครงการเศรษฐกิจที่หลวงประดิษฐภักดีรับภาระไปนั้นว่า จะมีเข็มไปในทางคอมมิวนิสต์เสียกระมัง ... ๒๐

การยุบสภาของพระยามโนปกรณนิติธาดา เกิดขึ้นด้วยความเห็นชอบของกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยม แม้จะมีการถกเถียงกันว่า พระบรมราชวินิจฉัยอาจมิใช่พระราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เช่น หนังสือพิมพ์ เฉลิมประเทศ ลงข่าวว่า นายมังกร สามเสนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เปิดเผยว่า " ... เรื่องวินิจฉัยโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐภักดีหาใช่เป็นพระราชวินิจฉัยของในหลวงไม่ นายมังกรได้ยืนยันว่าพระยามโนได้เขียนขึ้นเอง..."๒๑

แต่งานวิจัยชิ้นนี้จะไม่ถกเถียงในประเด็นดังกล่าว แต่จะชี้ให้เห็นว่า เพราะพระบรมราชวินิจฉัยสามารถเป็นประโยชน์ทางการเมืองได้ กลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยมได้เผยแพร่ข่าวเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจเป็นคอมมิวนิสต์ออกไปอย่างกว้างขวาง หนังสือพิมพ์ ประชาชาติ ลงข่าวว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ " พระราชทานเงินทุนส่วนพระองค์ให้รัฐบาลพิมพ์พระราชวินิจฉัยโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐภักดีจำนวน ๓๐๐๐ ฉบับ เพื่อแจกจ่ายให้แก่บุคคลและคณะบุคคลทราบข้อความนั้น ๆ โดยทั่วกัน " ๒๒

๒๐ " พระยามโนแกล้งแก้หนังสือพิมพ์ " ไทยเชชมรวมข่าว (๒๒ เมษายน ๒๔๗๘)

๒๑ " มโนกับพ้อตากระทำการอุกอาจนัก " เฉลิมประเทศ (๒๔ กันยายน ๒๔๗๖)

๒๒ " พิมพ์พระบรมราชวินิจฉัย " ประชาชาติ (๒๐ เมษายน ๒๔๗๖)

นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ยังเป็นเวทีเผยแพร่พระบรมราชวินิจฉัย โดย ศรีกรุง ตีพิมพ์ตอนแรกวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๔๗๖ แต่ในวันถัดมาถูกห้ามพิมพ์ ไทยเชชมรวมข่าว ฉบับ ๒๒ เมษายน ๒๔๗๖ กล่าวว่ กรุงเทพฯเดลิเมล์ ได้ตีพิมพ์พระบรมราชวินิจฉัยด้วย แต่ไม่สามารถยืนยันได้ว่าเมื่อไหร่ เนื่องจากต้นฉบับกรุงเทพฯเดลิเมล์ ที่หอสมุดแห่งชาติดับบริการ เพราะชำรุดมาก ตามหน้าหนังสือพิมพ์ก็ได้กล่าวถึงเค้าโครงเศรษฐกิจด้วย เช่น กรุงเทพฯเดลิเมล์ ซึ่งเป็นกระบอกเสียงของกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยม กล่าวว่

ชาวเราก็มิได้หลับตาเพื่อดังยายแกฟังเทศน์และหลงเชื่ออย่างงมงาย ชาวเราทุกคนสามารถใช้สมองความคิดเป็น ดุจชาวต่างประเทศที่เจริญแล้วทั่วไป เหมือนกับข้อนี้มีข้อพิสูจน์ชัดเจนที่เราทราบกันอยู่ ทุกวันนี้สิ่งที่ปรากฏในการที่เราสู้กันว่ โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นอันตรายต่อประเทศได้ ๒๓

การเผยแพร่และการสร้างข่าวลือของกลุ่มเจ้านาย และกลุ่มอนุรักษนิยม ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ดังคำพูดของพระยาพหลพลุเสนาว่า " มีผู้ถอนเงินออกจากแบงก์เป็นจำนวนมากจนเป็นที่น่าวิตก ความได้แผ่สร้างไปเกินกว่าเหตุและความเป็นจริง "๒๔ แสดงให้เห็นว่ ข่าวลือมีประสิทธิภาพมากในการสร้างภาพด้านลบของนายปรีดี พนมยงค์ เนื่องจากข่าวลือสอดคล้องกับข้อเท็จจริงบางเรื่อง ซึ่งรับรู้กันดีตั้งแต่เกิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง นั่นคือแบบลิวประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ ที่มีการประนามเจ้า และเป็นที่มาของข่าวการรินทรัพย์เจ้า

๒๓ " ี่จะตบตาคนไทยยั้งนี้หรือ " ไทยเชชมรวมข่าว (๒๒ เมษายน ๒๔๗๖)

๒๔ " สัมภาษณ์พระยาพหล " ประชาชาติ (๗ เมษายน ๒๔๗๖)

และคนมั่งมี ความสอดคล้องข้างต้นทำให้มีความเชื่อกันว่า นายปรีดี พนมยงค์มีแนวคิดใหม่
เอียงไปทางคอมมิวนิสต์ จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้นายปรีดีต้องเดินทางออกนอกประเทศ
ซึ่งแสดงว่ากลุ่มที่มีความคิดด้านลบเกี่ยวกับนายปรีดีได้รับชัยชนะในช่วงแรกนี้

เมื่อรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา เรียกตัวนายปรีดีกลับประเทศสยาม โดยนายปรีดี
เดินทางถึงสยามวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๔๗๖ ทางกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยมมีความไม่พอใจมาก
เพราะถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการแสดงความไม่จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ พระองค์เจ้า
บวรเดชจึงทำการโฆษณาชวนเชื่อให้เหล่าทหารหัวเมืองหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ จนสามารถนำกำ-
ลั้งเข้ามาล้อมพระนคร แต่ต้องประสบความล้มเหลว ซึ่งมีผลให้กลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยม
อ่อนกำลังทางการเมืองลง แต่ที่น่าสนใจคือ แม้คณะราษฎรจะมีความเข้มแข็งมั่นคง จนสามารถ
ยุติการสร้างภาพลักษณ์ด้านลบของนายปรีดี พนมยงค์ไม่ให้ปรากฏออกมาเป็นประเด็นทางการเมือง
ได้ แต่ทางกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยม ก็ยังเชื่อว่านายปรีดีเป็นผู้ไม่นิยมเจ้า เช่น กรณี
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ หลังจากพระยาพหลฯ ทำการรัฐประหารรัฐบาลพระยามโนฯ
แล้ว พระยาพหลฯได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ กราบบังคมทูลว่า จะทำการเรียก
ตัวนายปรีดีกลับ โดยจะไม่ให้นายปรีดีรู้เรื่องนี้เรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจขึ้นมาอีก พระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าฯ มีพระราชดำริเกี่ยวกับเรื่องนี้ ตามรายงานของกระทรวงต่างประเทศอังกฤษว่า

โดยส่วนพระองค์ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับหลวงประดิษฐมนูธรรม
ว่า เป็นผู้ล้มหลักการและเป็นผู้นำ จุดยืนของหลวงประดิษฐ
มนูธรรม คือระบบสาธารณรัฐประชาธิปไตย ... ทรงวิจารณ์ว่า
ร่างเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมนั้น สูงเกิน
กว่าหัวสมองของคนไทย ซึ่งเพียงแต่จะคิดกันถึงเรื่องการทำลาย
ระบบผูกขาดของคนจีนและการเข้ามาลงทุนของคนต่างชาติเท่านั้น
วิธีการของหลวงประดิษฐมนูธรรม ไม่ได้รับผลสำเร็จทั้งนี้เพราะ

เขามิได้ต้องการหาร่างไว้ซึ่งสถาปนากษัตริย์เป็นประการสำคัญอีกประการหนึ่งด้วย ๒๕ (เห็นโดยผู้เขียน)

ผลของความเชื่อดังกล่าวนี้ จะกลับมาเมื่อเกิดกรณี หรือเหตุการณ์ทางการเมืองที่ทำให้เกิดการรื้อความเชื่อที่สั่งสมมาเข้ากับเหตุการณ์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ดังจะพบในทศวรรษที่ ๒๕๙๐ กลุ่มอนุรักษนิยม - กษัตริย์นิยม กลับมามีบทบาทสำคัญทางการเมืองอีกครั้ง และใช้กรณีสวรรคตของรัชกาลที่ ๘ มาสร้างภาพลักษณ์ด้านลบของนายปรีดี พนมยงค์ให้เกิดขึ้น [โปรดดูรายละเอียดในบทที่ ๓]

ต่อมาพระยาพหลพลพยุหเสนาลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และไม่ขอรับตำแหน่งนี้อีก ผู้ที่ประชาชนทั่วไปและสมาชิกสภาราษฎรประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ เห็นว่าเหมาะสมต่อตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คือ หลวงพิบูลสงคราม ๒๖ โดยที่กลุ่มคณะราษฎรได้ประชุมกันในวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๔๘๑ ตกลงว่าผู้สมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคือ พระยาพหลพลพยุหเสนา หรือหลวงพิบูลสงคราม ในการประชุมสภาเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๔๘๑ พระยาพหลพลพยุหเสนาได้แจ้งแก่ประธานสภาว่า จะไม่ขอรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีก ที่ประชุมสภาฯ

๒๕ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ FO ๓๓๑ / ๑๓๑๓๖

Political Situation " Summary and Note from the King of Siam to Mr James Baxter " 4 August 1933 อ่างอิงไห ม.ล. วัลย์วิภา จรุงโรจน์
แนวพระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , มปป) , หน้า ๑๔๘

๒๖ ศรีกรุง (๑๔ ธันวาคม ๒๔๘๑)

การประชุม มีการเสนอชื่อบุคคลสี่คน คือ " นายพันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม และหลวงประดิษฐมนูธรรม " ๒๗ เพื่อให้มีการลงมติว่าผู้ใดควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ผลปรากฏว่าผู้ที่ได้คะแนนเสียงสูงสุด คือ หลวงพิบูลสงคราม

เหตุผลที่นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งมีบทบาทในฐานะอันสมองของคณะราษฎร ไม่ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ไม่มีหลักฐานว่าสมาชิกสภาฯ มีความคิดอย่างไร เพราะการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒ / ๒๔๘๑ เป็นการประชุมลับรวมทั้งวิธีการลงคะแนน ไม่มีการอภิปราย เพียงแต่ "สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขียนชื่อผู้ที่สมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แล้วรวบรวมหาส่งที่ประธานสภาฯ " ๒๘ เพื่อประธานสภาฯ การนับคะแนน เหตุผลที่นายปรีดีพลาดตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในระยะเวลาดังกล่าว นอกจากจะเป็นเพราะความนิยมในตัวหลวงพิบูลสงครามเพิ่มขึ้นมากหลังจากการปราบกบฏบวรเดชสำเร็จ และความคิดเห็นที่เพิ่มขึ้นในสังคมการเมืองไทยอย่างมากแล้ว * ความเชื่อเกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์ในเรื่องเดิม เช่น เรื่องได้ำโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ และความเชื่อว่านายปรีดีไม่นิยมเจ้า น่าจะมีผลให้ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรไม่ตกลงเลือกนายปรีดี

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๗ แสงเดือน ไสยวงศ์ " การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๔๖๙- ๒๔๘๑)" วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๓๔ , ๑๖๐

๒๘ เรื่องเดียวกัน , หน้า ๑๖๑

* โปรดอ่านรายละเอียดใน บทที่ ๔ ของเรื่องเดียวกัน ซึ่งจะอธิบายถึงปัจจัยเรื่องความนิยมทหาร ที่มีส่วนผลักดันให้จอมพล. พิบูลสงครามขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

๒ ภาพลักษณ์ด้านบวกของนายปรีดี พนมยงค์

ดังที่กล่าวในตอนต้นบทว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครอง เกิดขึ้นในขณะที่ยุคคนจำนวนไม่น้อยในสังคมสยาม มีความคิดสอดคล้องต้องการให้บ้านเมืองเกิดความเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน ประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ อาจจะเป็นเหมือนฝันร้ายของกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยมแต่ประกาศฉบับนี้ น่าจะเป็นความยินดีของกลุ่มปัญญาชนและคนชั้นกลาง ตามข้อเสนอของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ กล่าวไว้ว่า ภาษาที่ใช้ในประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑

... หากมีการตรวจสอบกับภาษาซึ่งใช้ยู่กันเวลานั้น ปรากฏว่ามีข้อความอยู่หลายตอน เหมือนกับภาษาการเมืองของนักหนังสือพิมพ์ และปัญญาชนชาวบ้านทั่วไป อย่างเช่นกล่าวไว้ว่า " รัฐบาลของกษัตริย์ได้ปกครองอย่างหลอกลวง ไม่ซื่อตรงต่อราษฎร " เป็นความเดียวกันกับ... ในบทความเรื่อง " มนุษยภาพ " เมื่อเดือนธันวาคม ๒๔๗๔ และข้อความว่า " รัฐบาลได้ถือเอาราษฎรเป็นทาส เป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่ใช่กว่าเป็นมนุษย์ " ปรากฏอยู่ก่อนแล้วในหนังสือถวายฎีกา บางฉบับ ๒๙

นครินทร์วิเคราะห์ว่า นายปรีดีผู้ร่างประกาศ "ทำตนถือตนเป็นตัวแทนทางความรู้สึกนึกคิดของคนชั้นกลางและราษฎรในเขตเมืองหลวง " ๓๐ เพื่อหาความสนับสนุนจากคนชั้นกลางและราษฎร ความพยายามดังกล่าวของนายปรีดี พนมยงค์ น่าจะประสบความสำเร็จ เพราะในขณะที่ยุคกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยมระแวงว่า นายปรีดีเป็นพวกไม่นิยมเจ้า แต่หนังสือพิมพ์ซึ่ง

๒๙ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ , การปฏิวัติสยามพ.ศ. ๒๔๗๕ , หน้า ๒๑๔

๓๐ เรื่องเดียวกัน

เป็นที่รวมความคิดของชั้นกลางที่ประกอบอาชีพอิสระ ได้แสดงความนิยมในตัวนายปรีดี พนมยงค์ ออกมา ด้วยการตีพิมพ์ประวัตินายปรีดีให้เป็นที่ยู้งักกัน หนังสือพิมพ์ที่มีบทบาทเคลื่อนไหวดังกล่าว คือ ศรีกรุง

ศรีกรุง เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน ก่อตั้งเมื่อพ.ศ. ๒๔๖๙ เป็นหนึ่งในหนังสือพิมพ์หลายฉบับที่เคยมีบทบาทวิจารณ์สังคมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างเข้มแข็งในหลาย ๆ เรื่อง เช่น การเสนอให้รัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ปรับปรุงการดุลยภาพให้มีประสิทธิภาพ เสนอให้มีการเลือกบุคคลเข้าทำงานราชการตามความสามารถ ก่อนวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ศรีกรุง ฉบับ ๒๑ มกราคม ๒๔๗๕ ได้นำบทความ " มนุษยภาพ " ของนายกุหลาบ สายประดิษฐ์ มาตีพิมพ์อีกครั้ง หลังจากเคยตีพิมพ์ใน ไทยใหม่ ฉบับ ๘ และ ๑๑ ธันวาคม ๒๔๗๔ มาก่อน บทความดังกล่าวมีเนื้อหาว่า ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ดำเนินอยู่กำลังถึงจุดอับ " คนชั้นสูงในเวลาสั้นได้ทำการปกครองอย่าง " โกงกตอแหลไปวัน ๆ ไม่ยอมสู้หน้ากับความจริง ... หลงคิดว่ามีอำนาจแล้วจะทำอะไรถูกหมด " ๓๑

แต่เดิมกองบรรณาธิการ ศรีกรุง ประกอบด้วยคนทำงาน คือ นายมานิต วสุวัต นายบุญเชิด กฤษนิล นายบัววย บุญรัตน์พันธ์ ร.ต.ต. วาศ สุนทรจามร ต่อมาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่นานนัก ศรีกรุง ได้ชักชวนนักหนังสือพิมพ์ดาวรุ่งคนหนึ่งเข้ามาทำงาน เขาผู้นี้คือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือศรีบูรพา เข้ามารับหน้าที่เขียนบทความทางการเมือง การชักชวนกุหลาบ สายประดิษฐ์ เจ้าของผลงาน " มนุษยภาพ " ที่โด่งดังเข้ามาร่วมงาน แสดงให้เห็นว่าทางกองบรรณาธิการ ศรีกรุง มีความคิดก้าวหน้า ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ก่อให้เกิดการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่เกิดขึ้น เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์เขียนบทความสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองหลายชิ้นด้วยกัน อาทิ " สร้างสยามใหม่ในเวลา ๗ วัน " ๓๒

๓๑ เรื่องเดียวกัน , หน้า ๑๐๕

๓๒ กุหลาบ สายประดิษฐ์ " สร้างสยามใหม่ในเวลา ๗ วัน " ศรีกรุง

เป็นการความยินดีที่คณะราษฎรใช้เวลาไม่นานนัก ก็สามารถทำให้ประเทศมีรัฐธรรมนูญการปกครอง และมีสภาราษฎรใช้เวลาเพียง ๗ วันเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีบทความอื่นอีก เช่น " สมรรถภาพของสยามใหม่อยู่ที่ไหน " ๓๓ " ชาติกำเนิดไม่ใช่สมรรถภาพของคน " ๓๔ " ความเชื่อมั่นของสยามใหม่อยู่ที่คุณวุฒิและคุณธรรมของบุคคล " ๓๕

นอกจากบทความเหล่านี้แสดงถึงความสนับสนุนระบอบใหม่อย่างเต็มที่แล้ว ศรีกรุง ยังทำการสนับสนุนระบอบใหม่ ด้วยการลงประวัติบุคคลสำคัญของผู้ที่เป็นการสมการราษฎรและบุคคลสำคัญในคณะราษฎรให้ประชาชนได้รู้จัก วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๔๗๕ ศรีกรุง ลงประวัตินายจรูญ ณ บางช้าง * ในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสภาราษฎร เข้าใจว่าการที่ ศรีกรุง ตีพิมพ์ประวัติ นายจรูญ อาจเป็นเพราะเขาเป็นอดีตผู้ก่อการ.ศ. ๑๓๐ ที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว ดังนั้นคณะกองบรรณาธิการ ศรีกรุง จึงต้องการยกย่อง หรือแนะนำให้รู้จักบุคคลที่เคยถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏ ว่าความจริงแล้วเป็นบุคคลที่น่ายกย่อง เพราะมีความคิดต้องการให้บ้านเมืองเกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

---

๓๓ กุหลาบ สายประดิษฐ์ " สมรรถภาพของสยามใหม่อยู่ที่ไหน " ศรีกรุง

(๙ กรกฎาคม ๒๔๗๕)

๓๔ กุหลาบ สายประดิษฐ์ " ชาติกำเนิดไม่ใช่สมรรถภาพของคน " ศรีกรุง

(๑๒ กรกฎาคม ๒๔๗๕)

๓๕ กุหลาบ สายประดิษฐ์ " ความเชื่อมั่นของสยามใหม่ " ศรีกรุง (๑๖, ๑๙ กรกฎาคม ๒๔๗๕)

* จรูญ ณ บางช้าง เคยเป็นนายร้อยโท สังกัดกรมทหารพรธธรรมหมู่ เข้า ร่วมการกบฏ.ศ. ๑๓๐ ถูกจับกุมและได้รับการตัดสินลงโทษให้ประหารชีวิต แต่ได้รับการลดหย่อนเหลือเพียงจำคุกตลอดชีวิต

บุคคลสำคัญคนต่อมาที่ ศรีกรุง แนะนำ คือ หลวงประดิษฐมนูธรรม หรือนายปรีดี พนมยงค์ ประวัตินายปรีดีได้รับการแนะนำว่า " เป็นคนสำคัญผู้หนึ่งในคณะราษฎรสยาม " ๓๖ โดยเป็นโยมยาชนพื้นเพมาจากสามัญชน เรียนหนังสือเก่งมากจนได้รับเลือกไปศึกษาวิชากฎหมายที่ประเทศฝรั่งเศส จิตสำนึกต่อบ้านเมืองเกิดจากการชอบฟังเหตุการณ์บ้านเมือง และเมื่อเกิดเหตุการณ์ร.ศ. ๑๓๐ ได้เป็นเสมือนประกายไฟที่จุดในใจให้นายปรีดีครุ่นคิดถึงเรื่องบ้านเมือง จนถึงยามเติบโตใหญ่ จึงได้ตัดสินใจยอมสละเลือดเนื้อทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

การที่ ศรีกรุง ตีพิมพ์ประวัตินายปรีดี พนมยงค์ แสดงให้เห็นว่า ทางกองบรรณาธิการ ศรีกรุง ไม่รู้สึกว่ประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ ที่นายปรีดีร่างขึ้นจะแสดงให้เห็นว่า นายปรีดีเป็นบุคคลที่มีความคิดเป็นอันตรายแต่อย่างใด เพราะศรีกรุง ได้วิพากษ์วิจารณ์เจ้านายและระบอบการปกครองของรัฐบาลอยู่เสมอ เช่น บทความของกุหลาบ สายประดิษฐ์กล่าวว่า " พระพุทธเจ้าสอนให้ไม่เหยียดบุคคลเป็นหลัก พระราชาองค์อาจมีทั้งที่ฉลาดและโง่ง " ๓๗ และในบทความอื่น ๆ กุหลาบ สายประดิษฐ์ชี้ว่า เจ้านายต่างก็เป็นมนุษย์ปุถุชน ย่อมมีอารมณ์และการกระทำที่ผิดพลาดได้ แต่ชาวสยามมักได้รับการอบรมให้เชื่อฟังเจ้านาย โดยไม่ได้ใช้วิจารณญาณว่า ชาติกำเนิดไม่ใช่สิ่งที่จะมาตัดสินความถูกต้องของบุคคล แต่ต้องใช้ความสามารถมาเป็นเครื่องตัดสิน ดังนั้นจากบทความเหล่านี้มีนัยยะอยู่ว่า การวิพากษ์วิจารณ์เจ้านายย่อมไม่ใช่เรื่องเสียหาย การที่นายปรีดีเขียนประกาศคณะราษฎรฉบับที่ ๑ จึงไม่น่าเป็นเรื่องเสียหายเช่นกัน

ปลายเดือนกรกฎาคม ๒๔๗๕ ศรีกรุง ตีพิมพ์ประวัติพระยาพหลพลพยุหเสนาติดต่อกันหลายวัน แสดงให้เห็นว่าทาง ศรีกรุง ให้ความสำคัญอย่างพระยาพหล ฯ มาก ประวัตินายบุคคลสำคัญ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓๖ " ประวัติหลวงประดิษฐมนูธรรม คนสำคัญผู้หนึ่งในคณะราษฎรสยาม "

ศรีกรุง (๙, ๑๐ กรกฎาคม ๒๔๗๕)

๓๗ กุหลาบ สายประดิษฐ์ " ชาติกำเนิดไม่ใช่สมรรถภาพของคน "

ศรีกรุง (๑๒ กรกฎาคม ๒๔๗๕)

ที่ตีพิมพ์ใน ศรีกรุง ชวนให้คิดว่า กุหลาบ สายประดิษฐ์อาจจะเป็นผู้เขียนบทความเหล่านี้ก็ได้ แต่จากคำบอกเล่าของคุณชนิด สายประดิษฐ์ ผู้เป็นภรรยาบอกว่า "คุณกุหลาบไม่ได้เกี่ยวข้องกับ" ^{๓๘} และทายาทของกุหลาบ สายประดิษฐ์เอง ก็ยืนยันไม่ได้ว่าใช่หรือไม่เพราะไม่มีการลงนามท้ายบทความ อย่างไรก็ตาม บทความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ปัญญาชนเสรีนิยมมีส่วนหนึ่งที่ให้ความสำคัญกับพระยาพหลฯ และนายปรีดี พนมยงค์

ดังนั้นเมื่อเกิดกรณีเค้าโครงเศรษฐกิจ รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาทำการยุบสภา นายปรีดีได้รับการกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ยังมีนักหนังสือพิมพ์อีกส่วนหนึ่งที่มองนายปรีดีในด้านดี เช่น หนังสือพิมพ์ หลักเมือง เสนอความเห็นว่

... ใครจะขอฝากข้อระลึก (ซึ่งถ้าแม้ว่าการไปของหลวงประดิษฐมนูธรรม จะไม่เปนหรือยังไม่ได้นึกคิดไว้เช่นนั้น) ไว้ว่าประชาชนชาวไทยยังคงหวังอยู่เสมอว่า จะได้เห็นเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมอันคุณหลวงจักได้เลือกเฟ้นเอาใช้ให้เหมาะแก่ประเทศสยามต่อไป
ข้างหน้า ^{๓๙}

นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ที่ให้การสนับสนุนพระยาพหลฯ และมองนายปรีดีในด้านดีก็ได้ลงข่าวการเดินทางออกนอกประเทศของนายปรีดี ด้วยการเสนอรายงานอย่างละเอียด เช่น เล่าถึงการที่พระยาพหลฯได้ไปส่งนายปรีดี พร้อมกับแสดงอาการรักใคร่อาลัยในตัวของนายปรีดีอย่างมาก หนังสือพิมพ์เหล่านี้ อาทิ ประชาชาติ หลักเมือง ไทยใหม่ ศรีกรุง ซึ่งก่อนที่นายปรีดีจะเดินทางออกนอกประเทศ ประชาชาติ ได้ไปสัมภาษณ์นายปรีดีถึงความรู้สึกและเป้าหมายใน

^{๓๘} สัมภาษณ์คุณชนิด สายประดิษฐ์ และคุณสุรพันธ์ สายประดิษฐ์ , วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๓๔ ที่บ้านศรีบูรพา

^{๓๙} โรสดีง " สงหลวงประดิษฐมนูธรรม " หลักเมือง (๑๔ เมษายน ๒๕๓๖)

อนาคต ประชาชาติ แสดงความชื่นชมในตัวของนายปรีดี และยังหวังว่านายปรีดีจะได้กลับมาทำงาน เพื่อบ้านเมืองอีก*

ประชาชาติ เป็นหนังสือพิมพ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ (ขณะนั้นทรงเป็น ม.จ. วรธน-
โวทยากร วรธรรม) ที่มีแนววิหิมสนับสนุนระบอบใหม่ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ และช่วง
ปลายปี ๒๔๗๕ ถึงปี ๒๔๗๖ กุหลาบ สายประดิษฐ์ได้ย้ายจากศรีกรุง เข้ามาประจำกองบรรณาธิการ
หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ เกี่ยวกับวิกฤตการณ์หลังพระยามโนปกรณนิติธาดาทำการยุบสภา ประชาชาติ
และหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ ที่สนับสนุนคณะราษฎรได้ลงบทความวิจารณ์กรณีสหราชอาณาจักร ลือ
ลือลือ คือ นายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่อยู่ในคณะราษฎรสายทหาร ประกอบด้วย พระยาพลพล-
พยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคนย์ พระประศาสน์พิทยายุทธ พร้อมใจกันลาออก
จากตำแหน่งรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๔๗๖ หนังสือพิมพ์ ประชาชาติ และหนังสือพิมพ์
ฉบับอื่นวิจารณ์เงื่อนไขการลาออกครั้งนี้เพื่อให้ราษฎรเกิดความสนใจ เช่น พิมพ์บทความ "ผู้
กำเนิดประชาธิปไตย" ลงในฉบับวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๔๗๖ ต่อมา ประชาชาติ ลงบทสนทนา
ระหว่าง ประชาชาติ กับม.จ. วรธนโวทยากร วรธรรม ซึ่งวิจารณ์แถลงการณ์ของรัฐบาลเกี่ยว
กับการลาออกของสหราชอาณาจักร

การที่คนทั้งสี่ได้ลาออกเช่นนี้ จะหวังให้ฝรั่งหรือไทยเชื่อ
ง่าย ๆ ว่า เพราะลาออกด้วยเหตุป่วย ก็ให้ออกตาม
สมควรใจเช่นนี้ เห็นจะเป็นความหวังเกินวิสัยของมนุษย์
ที่เป็นสามัญชน ทั้งนี้ไม่ขัดกับแถลงการณ์ของรัฐบาล เพราะ
รัฐบาลไม่ได้บ่งว่าเป็นเหตุอันเดียว เราต้องถือว่าเป็นเหตุ
อันหนึ่งเหตุผิวเผิน รัฐบาลต้องแถลงเหตุผลซึ่งต่อไป เพราะ
เหตุผลซึ่งพื้นมีข่าวลือต่าง ๆ นานา ซึ่งไม่น่าจะชอบกลนัก ๔๐

* โปรดดูรายละเอียดใน ประชาชาติ (๑๒ เมษายน ๒๔๗๖)

๔๐ " คอลัมน์คุยการเมืองกับท่านวรธน " ประชาชาติ (๑๖ มิถุนายน ๒๔๗๖)

นอกจากนี้ ไทยใหม่ ยังลงพิมพ์บทความ "ทหารเสด็จสี่ล้าออกจากตำแหน่ง" ในฉบับ ๑๔ มิถุนายนแสดงความสงสัยถึงสาเหตุการลาออกของนายทหารทั้งสี่ พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ได้ทำการถอนใบอนุญาตบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ประชาชาติ และ ไทยใหม่ เพราะลงบทความ เป็นเสียดสีหมิ่นแค้นดิน รวมหนังสือพิมพ์ที่บรรณาธิการถูกพระยามโนปกรณ์นิติธาดาถอนใบอนุญาต ในช่วงเวลานี้ถึง ๒๗ ฉบับ

การวิพากษ์วิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ในประเด็นดังกล่าวแสดงว่า ใญ่ญาชนที่ประกอบอาชีพ อีสระไม่เห็นด้วยกับการรุกรานการเมืองของพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เพราะพระยามโนปกรณ์นิติธาดามีความใกล้ชิดกับองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว* ทำให้ถูกมองว่าอาจจะเป็น ความพยายามกลับไปสู่ระบอบเก่า ดังนั้นเมื่อพระยาพหลฯและสมาชิกคณะราษฎรทำการรัฐประหารในวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ จึงได้รับความสนับสนุนจากบรรดาใญ่ญาชนในกลุ่มนี้เป็นอย่างดี เมื่อ สถานการณ์เปลี่ยนไป ใญ่ญาชนหนังสือพิมพ์ซึ่งมีภาพที่ดีของนายปรีดี พนมยงค์อยู่ ได้สนับสนุน รัฐบาลพระยาพหลฯ ในการเรียกตัวนายปรีดีกลับมา เช่น หนังสือพิมพ์ เฉลิมประเทศ เขียนว่า

หลวงประดิษฐเป็นคนมีความรู้ วิชชาชั้นสูง มีความสามารถและรัก
ชาติเห็นประโยชน์จากการกระทำของเขา ที่ได้กระทำมาแล้ว
เพราะฉะนั้นรัฐบาลจะเรียกตัวหลวงประดิษฐกลับ เข้ามาช่วย
บริหารกิจการของชาติ ก็จะต้องประโยชน์แก่ชาติเป็นอันมาก ๔๑

การที่อำนาจเปลี่ยนมือจากกลุ่มพระยามโนปกรณ์นิติธาดาไปสู่พระยาพหลฯ และคณะ ราษฎรอีกครั้ง ทำให้เกิดปฏิกริยาต่อพระยามโนปกรณ์นิติธาดาไปในทางลบ ขณะที่นายปรีดี

* พระยามโนปกรณ์นิติธาดามีความใกล้ชิดพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เพราะ ภรรยาคนแรกเป็นนางพระกาน์ลินในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี

๔๑ "เรื่องหลวงประดิษฐ" เฉลิมประเทศ (๓ สิงหาคม ๒๔๗๖)

กลายเป็นผู้ต่อสู้กับความอยุติธรรม และโดนกลั่นแกล้งจากกลุ่มพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ใน
 ช่วงเวลาต่อมาจากนี้ไป กลุ่มผู้สร้างภาพด้านลบถูกกันออกไปจากการคุมอำนาจรัฐ และกระแส
 ของคนชั้นกลางที่ให้การสนับสนุนคณะราษฎรให้การยอมรับนายปรีดีด้วย จึงมีการพิมพ์บทความ
 เกี่ยวกับสาเหตุการต้องออกนอกประเทศของนายปรีดีกันเป็นจำนวนมาก เช่น

เพราะเหตุที่หลวงประดิษฐรักษาติดใจตัวเอง จึงถูกคณะพระยา
 มโน ฯ ใส่ร้ายขับไล่ไสส่งไปเสียให้พินทุพินตา ... อันที่จริง
 การกระทำของพระยามโนฯกับพวกคั้งนี้ เป็นการกระทำ
 อย่างใช้อำนาจผลการ เป็นการดูหมิ่นวีรบุรุษและประชาชน
 เพราะเป็นการกระทำที่คณะวีรบุรุษ และประชาชนไม่เห็น
 ชอบด้วย ๔๒

ต่อมารัฐบาลพระยาพหลฯ ท้าการเรียกตัวนายปรีดีกลับประเทศ เมื่อนายปรีดี พนมยงค์
 เดินทางกลับมาถึงกรุงเทพฯ ฯ หนังสือพิมพ์ลงข่าวต้อนรับอย่างครึกโครม พร้อมกับมีกระแสกล่าว
 ข้ถึงนายปรีดีในด้านดีมากเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเกิดกบฏบวรเดช ซึ่งเป็นผลของความไม่
 พอใจของกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยมที่เห็นว่านายปรีดีเป็นคอมมิวนิสต์ ท้าการเคลื่อนไหว แต่
 ต้องประสบความล้มเหลว เมื่อรัฐบาลพระยาพหลฯปราบกบฏสำเร็จ คณะราษฎรมีความเข้มแข็ง
 ในขณะที่กลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยม ซึ่งเป็นผู้สร้างภาพด้านลบของนายปรีดีอ่อนพลังลง รัฐบาล
 พระยาพหล ฯ เปิดโอกาสให้หนังสือพิมพ์วิจารณ์พระยามโนปกรณ์นิติธาดาต่อไปอย่างอิสระ เพราะ
 เป็นการทำลายความชอบธรรมของกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยม โดยไม่กระทบกระทั่งกับพระบาท
 สมเด็จพระปกเกล้า ฯ การวิจารณ์ดังกล่าวส่งผลให้พระยามโนปกรณ์นิติธาดามีภาพลักษณ์เป็นอา-

๔๒ " ประชาชนชาวไทยต้องการตัวหลวงประดิษฐฯกลับเข้ามาประเทศไทยสยาม "

เฉลิมประเทศ (๙ สิงหาคม ๒๔๗๖)

มาตย์ที่มีกัญญาไฟสูง เช่น เฉลิมประเทศ กล่าวว่

ต่อจากวันที่ ๒๔ มิถุนายน อีกไม่กี่วันก็มีข่าวลือกันว่ารัฐสภาได้มีการ
การแตกสามัคคีกันขึ้น เนื่องจากความเห็นไม่ตรงกัน บางข่าวลือ
ว่า พระยามโนฯ พระยาตรีวิสาร และนายประยูร ฯ จะมีวาท
นาได้เลื่อนฐานันดรศักดิ์ขึ้นเป็นพระองค์เจ้า บางข่าวลือว่าเจ้า
นายพระองค์หนึ่งได้ทรงประพจน์นามขึ้นไว้ ๓ อัน สำหรับท่าน
ทั้ง ๓ นั้นคือ พระองค์เจ้าธีรเทพสุวธรรมธาดา (สำหรับพระยา
มโนฯ) ๔๓

ภายหลังการเกิดกบฏบวรเดช นายพัก ณ สงขลา ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุตรดิตถ์
ได้เสนอข้อติดต่อประธานสภาราษฎร ให้ตั้งกรรมาธิการสามัญขึ้นชุดหนึ่ง เพื่อพิจารณาว่านายปรีดี
พนมยงค์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาประเภท ๒ ที่ต้องคำกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ใน
สมัยพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี มีมลทินจริงหรือไม่ ที่ประชุมสภาสมัยสามัญ
สมัยที่สองได้ลงมติวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๔๗๖ ตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นสอบสวนข้อเท็จจริง กรร
มาธิการประกอบด้วย ม.จ. วรณโฆษากร วรวรรณ พระยานลราชสุวัจน์ พระยาตรีสังกร
และได้อนุมัติให้ เซอร์รอเบิร์ต ฮอลแลนด์ กัปตันเรือเออร์เกียองมาเป็นผู้ชำนาญในคณะกรรมการ
ชุดนี้ คณะกรรมาธิการได้ทำการประชุมสอบสวน ๔ ครั้ง และได้นำเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร
เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๔๗๖ สภาฯได้ลงมติเห็นชอบกับมติคณะกรรมการสามัญว่า หลวงประ
ดิษฐ์มธุธรรมพินช็อกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ๔๔

๔๓ " เรื่องหลวงประดิษฐ์ " เฉลิมประเทศ (๓ ธันวาคม ๒๔๗๕)

๔๔ " บันทึกรายงานของคณะกรรมการวิสามัญ ซึ่งสภาได้ลงมติตั้งเพื่อให้สอบสวน
ว่า หลวงประดิษฐ์มธุธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ " ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย (กรุงเทพฯ ฯ
: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , ๒๕๒๖) , หน้า ๓๓๐

นับจากนี้ไป เรื่องนายปรีดียุติการเป็นประเด็นทางการเมืองชั่วคราว เพราะความขัดแย้งทางการเมืองอันเนื่องมาจากการเริ่มต้นระบอบใหม่ จบลงด้วยการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ รัฐบาลฉัฎฐ์เข็ญรัชกาลที่ ๘ ขึ้นครองราชย์แทน ความเป็นยุวกษัตริย์โดยมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ลดภาวะการกระทบกระทั่งกันระหว่างคณะราษฎรและสถาบันกษัตริย์

เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ กลับมาร่วมงานกับรัฐบาลพระยาพหล ๗ ความระแวงแคลงใจในตัวของนายปรีดี ที่น่าจะเกิดขึ้นในกลุ่มคณะราษฎรสายอื่นไม่เกิดขึ้น เพราะไม่ปรากฏว่านายปรีดีพยายามจะรื้อฟื้น หรือปลุกดันเค้าโครงเศรษฐกิจที่เคยร่างไว้กลับมาใช้อีก นอกจากนี้ระหว่างที่นายปรีดีดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายปรีดีได้มีบทบาทในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ดังเช่น จดหมายของนายบุญจันทร์ กฤษณสุวรรณ ถึงหลวงประดิษฐมนูธรรม เตือนพฤศจิกายน ๒๔๗๘ ความว่า

ด้วยหนังสือของพระเดชพระคุณหลวงประดิษฐมนูธรรม มีบัญชาตอบขอใบใจ ที่เกล้ากระหม่อมทำการปราบกบฏ ... บัดนี้เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๗๘ เกล้ากระหม่อมสังเกตและสืบสวนสงสัยว่า ชาย ๒ คน หรือ ๑ คน ซึ่งมาอยู่ที่ตลาดสถานีบ้านกำแพง ... พุดสาเนียงญวน คงจะทำการพิมพ์ใบปลิวคอมมิวนิสต์ ... ใบปลิวนั้นใจความสำคัญมีว่า การปกครองแบบโซเวียตดีต่าง ๆ ดีรัฐบาลสยาม ชักชวนให้ร่วมกันกำจัดรัฐบาลปัจจุบัน ๗ คดีมีมูลพอ ได้จัดการดำเนินคดีต่อไปแล้ว ๔๔

---

๔๔ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย มท ๑/๖ " นายบุญจันทร์ กฤษณสุวรรณ รายงานการจับกุมผู้เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ " ๒๔๗๘

ช่วงที่หลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้ขีดขูลัทธิผู้นำขึ้น เป็นสัญลักษณ์ แทนสถาบันกษัตริย์ ภาพของหลวงพิบูลสงครามซึ่งต่อมาได้รับยศเป็นจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็น ภาพของผู้นำที่โดดเด่นกว่าบุคคลอื่น ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ยังคงเป็นรัฐมนตรีที่มีผลงาน มีลูกศิษย์ลูกหาจากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองให้ความศรัทธา แต่นายปรีดีก็ไม่สามารถทำให้ภาพของตนเองมีความโดดเด่น และได้รับการยอมรับเพิ่มขึ้นจากสาธารณชนในช่วงนี้ ได้

เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปเมื่อสงครามมหาเอเซียบูรพาได้แผ่ขยายมาถึงประเทศไทย จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เดินหมากทางการเมืองผิดพลาด ทำให้กลุ่มนายปรีดี-พลเรือนและกลุ่มทหารเรือ รวมไปถึงกลุ่มอนุรักษนิยม - กษัตริย์นิยมกลับมีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้น ภาพลักษณ์ด้านบวกของนายปรีดีจึงโดดเด่นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับเมืองไทย ภายหลังจากญี่ปุ่นโจมตีอ่าวเพิร์ลฮาร์เบอร์ของสหรัฐอเมริกาในปี ๒๔๘๒ และกองทัพญี่ปุ่นก็เคลื่อนตัวลงใต้อย่างรวดเร็ว " เข้ายึดครองหมู่เกาะฟิลิปปินส์และยกพลขึ้นบกใน ตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ที่ประจวบคีรีขันธ์ นครศรีธรรมราชและชายฝั่งทะเลตะวันออกแถบบางปู เพื่อจะเข้ามายังกรุงเทพ" ๕๖ ในขณะที่กองทัพญี่ปุ่นกำลังมีชัยใน บริเวณหมู่เกาะทะเลแปซิฟิก เอเชียแปซิฟิก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้นข้อเสนอของ ญี่ปุ่นต่อรัฐบาลไทยที่จะขอผ่านดินแดนเพื่อไปยังพม่าและการเซ็นสัญญาเป็นพันธมิตรร่วมกัน จึงเป็น สิ่งที่รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงครามยากจะปฏิเสธหรือบ่ายเบี่ยง เพราะก่อนหน้านี้รัฐบาลได้พยายามวางตัวเป็นกลางมากที่สุด และยังได้เคยขอความช่วยเหลือจากอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ทั้ง ด้านอาวุธและการประสานงานทางทหาร รวมทั้งเรียกร้องให้อเมริกาแสดงท่าทีต่อต้านญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น " แต่การเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้ รัฐบาลไทยต้องประสบกับความผิดหวังอย่างมากกับท่าทีของฝ่าย

---

๕๖ สุรางค์ศรี ดันเสียงสม . ๓๘๐ ปีสัมพันธ์ไมตรีญี่ปุ่น-ไทย (กรุงเทพฯ : บริษัท มังกรการพิมพ์และโฆษณา , ๒๕๒๘) , หน้า ๑๐๓

ตะวันตก ซึ่งเชื่อว่าไทยได้เห็นไปร่วมกับญี่ปุ่น หลังจากที่ไทยได้ยอมรับการไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นใน สงครามอินโดจีนแล้ว" ๔๗ ในสถานการณ์ที่ต้องช่วยตัวเองนั้นคณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้ฝ่ายไทยหยุด ยิง และ "ผ่อนผันให้ทางเดินแก่กองทัพญี่ปุ่นโดยได้รับคำมั่นจากรัฐบาลญี่ปุ่น เป็นลายลักษณ์อักษรว่า จะเคารพเอกราช อธิปไตย และเกียรติศักดิ์ของไทย" ๔๘ ต่อมาความสัมพันธ์ไทยกับญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น เมื่อมีการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔

หลังจากนั้น วิถีชีวิตของผู้คนโดยเฉพาะชาวพระนครเริ่มเปลี่ยนแปลง อาจินต์ ไม้จพวรรณ์* นักเขียนซึ่งแตกเนื้อหนุ่มยุคสงครามเล่าว่า

วงดุริยางค์กองทัพญี่ปุ่นแต่งเครื่องแบบชุดขาว เปิดการแสดง
ในหอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยครั้งแรกและครั้งเดียว จัดเพลง
ปลุกใจทั้งหลายของไทยญี่ปุ่น และมีเพลงเด่นที่สุดอยู่กลางรายการ เขียน

๔๗ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ . ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมือง
ในประเทศไทยระหว่างพ.ศ. ๒๔๘๑- ๒๔๘๒ , (กรุงเทพฯ :สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑) , หน้า ๙๓

๔๘ "คำแถลงของรัฐบาล " อ้างใน ทวี อีรวงศ์เสรี . สัมพันธ์ภาพทางการเมือง
ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น , (กรุงเทพฯ :ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๒๔) , หน้า ๑๒๗

* อาจินต์ ไม้จพวรรณ์เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๐ ที่อำเภอบางเลน นครปฐม บิดาคือขุนไม้จพวรรณ์พิบูล ขณะเกิดสงครามกำลังศึกษาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ที่จุฬาลงกรณ์มหา วิทยาลัย และต้องหยุดพักการเรียน เนื่องจากมหาวิทยาลัยปิดให้นักศึกษาตามผู้ปกครองอพยพ ไปหลบภัยในต่างจังหวัด อาจินต์ไปหลบภัยอยู่ที่จังหวัดสุพรรณบุรี เขาได้เขียนถึงความทรงจำ ในช่วงนี้ไว้สองชุด คือ แม่ฟ้าและแม่ฟ้ายามศึก เป็นหนังสือที่เขียนถึงเรื่องภาวะสงครามโลกครั้งที่ หนึ่งที่สองที่ตีชุดหนึ่ง

บนกระดานดำเป็นภาษาไทยว่าเพลง "คำหนึ่งถึงการโจมตี"... เพลง
นี้บรรเลงเป็นเสียงสัญญาณภัยทางอากาศ... แล้วอีกไม่กี่วัน มหาวิทยาลัย
ยาลัยและโรงเรียนทุกแห่งในกรุงเทพฯ ก็ประกาศปิดเรียนไม่มี
กำหนดเปิดเพื่อให้นักเรียนนิสิตนักศึกษาอพยพตามผู้ปกครอง ออกสู่
ต่างจังหวัด เพราะไม่มีธรรมะในสงคราม เครื่องบินเข้าตีกรุงเทพฯ
แม่น้ำเจ้าพระยาของเราเอง เป็นเส้นทางเข้ามาทิ้งระเบิด
กรุงเทพฯ ๑ อย่างมหัศจรรย์ ๔๙

ภาวะความเป็นอยู่ของชาวพระนครขาดแคลนข้าวของเครื่องใช้ มีเศรษฐกิจสงครามเกิด
ขึ้นจากการขายสินค้าที่กักตุนเอาไว้ เช่น ไม้ขีดไฟ ข้าวสาร ยารักษาโรค ฯลฯ ผลกระทบเห็น
จากภาวะสงครามกระจุกตัวอยู่แถบพระนครและเมืองที่เป็นเขตยุทธศาสตร์ ส่วนที่อื่น ๆ เช่น
ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีนั้น "ตลาดริมแม่น้ำของเราสงครามไปไม่ถึง เพราะเป็นเมืองต้น ที่นั้น
มีความสุขตลอด ข้าวสาร ถ่านไม้ หมูเห็ดเปิดไก่ น้ามันมะพร้าวอุดมสมบูรณ์ " ๕๐

การตัดสินใจที่รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงครามเห็นว่าดีที่สุดใน นอกจากจะก่อให้เกิดความ
แตกต่างในการดำเนินชีวิตของชาวพระนครและชาวชนบทแล้ว ยังก่อให้เกิดปฏิกริยาจากกลุ่มการ
เมืองต่าง ๆ ซึ่งมีความเห็นขัดแย้งกับการตัดสินใจครั้งนี้ เพราะกลุ่มการเมืองกลุ่มอื่น ๆ ในขณะ
นั้นคือ กลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ กลุ่มสส.อีสาน และกลุ่มอนุรักษนิยม - กษัตริย์นิยม ต่างก็ถือว่า
การตัดสินใจครั้งนี้เป็นหนึ่งในของการแสดงออกถึงความเป็นเผด็จการ นายปรีดี พนมยงค์ซึ่งก่อน
หน้านี้ได้ให้ความสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามตั้งแต่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทั้งในเรื่อง
การเมือง เช่น การใช้ศาลพิเศษ ๒๔๘๑ และด้านนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม ก็ได้ช่วยผลักดัน

๔๙ อาจินต์ ัญญาพรรค , แม่น้ำยามศึก (กรุงเทพฯ : หนองคิลป์การพิมพ์ ,
๒๕๒๖) , หน้า ๑๒ - ๑๓

๕๐ อาจินต์ ัญญาพรรค , แม่น้ำ (กรุงเทพฯ : หนองคิลป์การพิมพ์ , ๒๕๒๖)
, หน้า ๘๔

ต้นออกพระราชบัญญัติในการดำเนินชาตินิยมทางเศรษฐกิจรวมไปถึงการสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งให้เหตุผลในการขยายบทบาทเฉพาะกาลรัฐธรรมนูญออกไปอีกสิบปีว่า "พวกที่ถูกเนรเทศออกไปก็อยากกลับเข้ามา ทั้งนี้อาจใช้เงินหัวานโปรยเข้ามาสมัครรับเลือกตั้ง " นายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวสนับสนุนข้อเสนอของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พร้อมกับให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า "เดิมกำหนดไว้สิบปีแต่ถึงเวลาจริง ๆ ยังหวอยไปเสียอีก " ๔๑

กลุ่มปรีดี-พลเรือนและกลุ่มอนุรักษนิยม-กษัตริย์นิยมระบุว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นเผด็จการ น่าจะเกิดเมื่อจอมพลป. รวบอำนาจทางการเมืองเข้าสู่ตัวเองในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด จอมพล ป. เห็นว่า " การรวบอำนาจเด็ดขาดเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเตรียมประเทศเข้าสู่ภาวะสงคราม ซึ่งประเทศจำเป็นต้องมีผู้นำที่มีอำนาจเด็ดขาด" ๔๒ ความระแวงเริ่มก่อรูปร่างเป็นความจริงเมื่อประจักษ์ชัดว่า จอมพล ป. ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร และกรณีความขัดแย้งระหว่างนายปรีดี กับจอมพล ป. เรื่องเงินกู้ให้ทหารญี่ปุ่นใช้จ่ายในประเทศ ส่งผลให้จอมพล ป. มีดำริให้นายปรีดีออกจากคณะรัฐบาล ไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ที่ว่างอยู่ นายปรีดีได้สรุปถึงภาวะในช่วงนี้ไว้ว่า

ต่อมาคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งตั้งให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด อันเป็นโอกาสให้จอมพลป. พิบูลสงครามดำเนินประเทศตามระบอบเผด็จการยิ่งขึ้น แล้วได้นำประเทศเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สอง ๔๓

๔๑ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ ๑๘ / ๒๔๘๓ ๒๔กรกฎาคม ๒๔๘๓

อ้างในสรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ , หน้า ๘๐

๔๒ เรื่องเดียวกัน , หน้า ๘๑

๔๓ ปรีดี พนมยงค์ , คำปราศรัยและสุนทรพจน์บางเรื่องของนายปรีดี พนมยงค์

และบางเรื่องเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย, (กรุงเทพฯ: ประจักษ์การพิมพ์ , ๒๕๑๗) , หน้า ๑๗๑

ความคิดต่อต้านระบอบการปกครองแบบรวมอำนาจดำรงอยู่ในกลุ่มการเมืองสภาได้พบ
คือ กลุ่มปรีดี - พลเรือน กลุ่มสส.อีสาน กลุ่มอนุรักษนิยม - กษัตริย์นิยม ดังนั้นเมื่อรัฐบาล
ประกาศเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น จึงก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่นซึ่งก็คือ การต่อต้านจอมพล
ป. พิบูลสงครามนั่นเอง กลุ่มอนุรักษนิยม - กษัตริย์นิยมที่พำนักอยู่ในต่างประเทศได้รวมตัวกัน
ประกาศไม่ยอมรับการกระทำของรัฐบาล ส่วนในเมืองไทยนายปรีดี พนมยงค์และพรรคพวก
รวมไปถึงกลุ่มส.ส.อีสาน ซึ่งมีความพอใจกับนโยบายเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ในขณะที่
ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และมีความสนิทสนมกัน เป็นส่วนตัวได้ร่วมกันจัดตั้ง
ขบวนการเสรีไทย เพื่อต่อต้านญี่ปุ่นภายใต้การนำของนายปรีดีพนมยงค์

ตลอดระยะเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงความเข้มแข็งของระบอบพิบูลสง-
ครามไว้ได้ จอมพล ป. พิบูลสงครามดำเนินการโดยได้รับความสนับสนุนจากชนชั้นกลางเขตเมือง
หลวง ใช้วิธีการเรียกร้องและสร้างกระแสความรู้สึกชาตินิยมให้แก่ชนชั้นกลางเขตเมืองหลวง
โดยผ่านสื่อหลายแบบ ทั้งทางหนังสือพิมพ์ แบบเรียน วิทยุ และการแสดงพลังของความรู้สึก
ชาตินิยม ชาตินิยมในที่นี้หมายถึง " ความเชื่อเกี่ยวกับความภูมิใจในศักดิ์ศรีและเกียรติ ภูมิใจ
ในศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของชาติไทย เชื่อว่าชนชาติไทยยิ่งใหญ่มาแต่โบราณกาลและต้องขยายตัว
เองให้ยิ่งใหญ่ต่อไป "๔๔ ซึ่งความรู้สึกร่วมแบบนี้ สังคมไทยได้กล่อมเกลามาให้เป็นอุดม
การณ์แห่งแผ่นดินแก่พลเมืองมาตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และแม้แต่ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง
รัฐบาลในสมัยนั้นก็ยังคงไว้ซึ่งอุดมการณ์ชาตินิยม ควบคู่กับการเผยแพร่อุดมการณ์รัฐธรรมนูญหรือ
ประชาธิปไตย ๔๕ ดังนั้นเสียงชนรับจากชนชั้นกลางจำนวนมากในเขตเมืองหลวงต่อความพยาย-

๔๔ มาหาดิย นวลละอว. "สัญลักษณ์ทางการเมืองในการเมืองไทย : ศึกษา
เฉพาะกรณีการใช้สัญลักษณ์ทางการเมืองในสมัยรัฐบาลจอมพล. พิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๔๘๑
-๒๔๘๙)" (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย , ๒๕๓๓) , หน้า ๑๒๒

๔๕ เรื่องเดียวกัน , หน้า ๑๒๒

ยามของรัฐบาลจึงปรากฏเป็นรูปธรรมในการเข้าร่วมเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส มีทั้งประชาชนและนิสิตนักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเข้าร่วมการเรียกร้องดังกล่าว

การรวมตัวโค่นอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยกลุ่มการเมืองต่าง ๆ น่าจะเกิดขึ้นในระยะที่ชนชั้นกลางเขตเมืองหลวงเสื่อมความนิยมในตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากความเปื้อนหายต่อนโยบายชาตินิยมทางวัฒนธรรม ซึ่งเข้ามาบังคับการปฏิบัติเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เช่น การสวมหมวก ห้ามกินหมาก วิธีการใช้ตัวอักษรวิภาษาไทยแบบใหม่ ที่สำคัญ คือ แนวคิดชาตินิยมที่มีอยู่ทำให้ชนชั้นกลางยอมรับการเข้ามาของญี่ปุ่นได้ยาก และเมื่อผลของการเข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ทำให้ภัยจากสงครามกระทบกระเทือนจิตใจ และความเป็นอยู่ของชาวพระนครมากที่สุด พวกเขาจึงมองจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วยความนิยมที่ถดถอยลงไปเป็นอันมาก

ขบวนการเสรีไทยภายในประเทศซึ่งนำโดยนายปรีดี พนมยงค์ ได้สร้างความนิยมให้แก่กลุ่มของตนเองโดยอาศัยแนวคิดเรื่องอธิปไตยของชาติอันเป็นส่วนสำคัญของความคิดชาตินิยมมาเป็นเครื่องมือสำคัญเรียกร้องความสนับสนุนจากประชาชน โดยเฉพาะชนชั้นกลางเขตพระนครซึ่งมีฐานความคิดที่พร้อมให้การสนับสนุนแนวทางนี้อยู่แล้ว นอกจากนี้นายปรีดี พนมยงค์ยังได้สร้างความเข้มแข็งทางการเมืองให้กับกลุ่มของตนเอง ด้วยการดึงกลุ่มกลุ่มอนุรักษ์นิยม-กษัตริย์นิยมมาเป็นพันธมิตรทางการเมือง โดยนายปรีดีแสดงท่าทีพร้อมยุติความขัดแย้งที่มีมาตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ตั้งใจจดหมายของนายปรีดีถึงมจ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัฒน์ ความว่า

... เรื่องการเมืองภายในประเทศนั้นเป็นอันยุติไม่มีปัญหาอีกต่อไป
เสรีไทยมีความมุ่งหมายอย่างเดียว ที่จะรักษาเอกราชและอิสระ
ภาพของประชาชาติไทย ฉะนั้นคนไทยทุกคนไม่ว่าจะเป็นเจ้านาย

หรือราษฎรที่มีความรักชาติอย่างเดียวกัน ต้องถือเป็นคนเดียวกัน
กันมีความสามัคคีกัน เป็นหลักการใหญ่ ^{๕๐}

หลังจากนั้นนายปรีดีก็ได้ เคลื่อนไหวให้มีการปล่อยนักโทษการเมืองจำนวน ๖๑ คนตาม
พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษและ การดำเนินงานขั้นตอนมาคือ ดิน ภัยรติยศทางสังคมแก่
บรรดานักโทษการเมืองซึ่งมีทั้งเชื้อพระวงศ์และขุนนาง โดยได้จัดคืนยศ บรรดาศักดิ์ เบี้ยหวัด
เบี้ยบำนาญแก่ผู้ได้รับการปลดปล่อย ส่วนสิทธิทางการเมืองของเจ้านายที่ถูกจำกัดมาตั้งแต่พ.ศ.
๒๔๗๕ นายปรีดี พนมยงค์ก็ได้เสนอให้ยกเลิกมาตรา ๑๑ ของรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๔๗๕ ที่บัญญัติ
ให้พระบรมวงศานุวงศ์อยู่เหนือการเมือง และนายปรีดี พนมยงค์ได้ผลักดันให้มีการยกเลิกบท
เฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญพ.ศ. ๒๔๗๕

กลุ่มอนุรักษ์นิยม- กษัตริย์นิยม ประกอบด้วยเชื้อพระวงศ์และขุนนางเป็นกลุ่มที่ได้รับความ
กระทบกระเทือนมากที่สุดในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ถูกจำกัดบทบาททางการเมือง
เมืองโดยเฉพาะเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นสู่อำนาจ มีการปราบปรามศัตรูทางการเมือง
กลุ่มนี้ยิ่งถูกกดไม่ให้มีบทบาททางการเมือง การดำเนินการชาตินิยมทางวัฒนธรรมและการ
รวมอำนาจของจอมพล. พิบูลสงคราม ทำให้กลุ่มอนุรักษ์นิยม - กษัตริย์นิยมมีความเห็นพ้องกับ
กลุ่มการเมืองอื่น ๆ ว่า การเมืองยุคเชื้อผู้นำชาติพันธุ์มีลักษณะเป็นเผด็จการ

ความเข้มแข็งของระบอบพิบูลสงคราม ซึ่งผูกไว้กับสถานะของผู้นำในสงครามเริ่มคลอน
แคลนเมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรเริ่มเป็นฝ่ายมีชัย ส่วนฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ และกลุ่มพันธมิตรเริ่ม
เคลื่อนไหวในสภาได้ต่อสู้ตัวขึ้นเมื่อประธานสภาคนใหม่เป็นคนกลาง คือ นายปลอด วิเชียร
ณ สงขลา มีการหาแนวร่วมในสภา นำร่างพระราชบัญญัติโอนมรดกพระราชกำหนด ระบียบราช-

^{๕๐} บัวย อึ้งภากรณ์ . "พระบรมวงศานุวงศ์กับขบวนการเสรีไทย" ใน บางเรื่อง
เกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่งสงครามโลกครั้งที่ ๒ . (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี :
โรงพิมพ์นิติเวช , ๒๕๑) , หน้า ๓๔

การบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ขึ้นมาพิจารณา ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ขณะในการลงมติคัดค้านร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ จากการแพ้โหวตในสภาผู้แทน ทำให้ปู้ป่นซึ่งระแวงท่าทีของจอมพล ป. พิบูลสงครามตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๘๖ เรื่องการย้ายเมืองหลวงไปเพชรบูรณ์ ได้เริ่มหันมาสนับสนุนทางฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ภาวะกดดันทั้งจากสภาและจากปู้ป่น เป็นปัจจัยสำคัญทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และยอมรับมติของสภาในการเสนอให้นายควง อภัยวงศ์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ หลังจากนั้นมีความพยายามที่จะลดความนิยมและลดทอนอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องถูกจำกัดบทบาททางการเมืองไประยะหนึ่ง

การที่นายปรีดี พนมยงค์สามารถหาพันธมิตรทางการเมืองได้ดังกล่าวข้างต้น และ การดำเนินงานเรื่องขบวนการเสรีไทย ได้สร้างชื่อเสียงให้กับนายปรีดีอย่างมาก ประกอบกับการที่กลุ่มอนุรักษ์นิยม - กษัตริย์นิยม เป็นพันธมิตรกับกลุ่มนายปรีดีอยู่ การสร้างภาพด้านลบของนายปรีดีจึงยังไม่เกิดขึ้น นายปรีดี พนมยงค์ได้รับการเสนอให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยการสนับสนุนของกลุ่มพลเรือนและกลุ่มอนุรักษ์นิยม - กษัตริย์นิยมให้การสนับสนุน แสดงว่าสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เปิดโอกาสให้นายปรีดีได้เล่นเกมทางการเมือง และการประสบความสำเร็จ ส่งผลให้ความนิยมในตัวเขาสูงขึ้น

นอกจากกลุ่มพลเรือน และกลุ่มอนุรักษ์นิยม - กษัตริย์นิยมที่จะให้การสนับสนุนนายปรีดีแล้ว ในส่วนของกลุ่มปัญญาชน คนชั้นกลาง ความสำเร็จของขบวนการเสรีไทยได้ทำให้นายปรีดี พนมยงค์ได้รับความชื่นชมในฐานะผู้นำแทนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งขณะนั้นอยู่ในฐานะตกอับ ทั้งชื่อเสียงและบารมีทางการเมือง ส่วนนายปรีดี พนมยงค์เป็นโบนะทางตรงกันข้าม ชัยชนะของสัมพันธมิตร ทำให้สถานะของขบวนการเสรีไทยภายในประเทศภายใต้การนำของนายปรีดี มีชื่อเสียงเป็นที่ชื่นชมยอมรับทั้งภายในและภายนอกประเทศ แต่ที่น่าสังเกต คือ การชื่นชมนายปรีดี พนมยงค์ที่เกิดขึ้นนี้ได้อาจให้เกิดภาพลักษณ์ด้านบวกในใจ มากกว่าการสร้างภาพลักษณ์ด้านบวกให้ปรากฏในทางสาธารณะ ดังที่ไม่ปรากฏหลักฐานที่แสดงการยกย่องนายปรีดี พนมยงค์ในช่วงหลังสงครามมากเท่าที่ควรจะเป็น จะมีเพียงการสัมภาษณ์ของหนังสือพิมพ์บางฉบับ เกี่ยวกับเบื้องหลังการก่อตั้งขบวนการเสรีไทยและทางกลุ่มเสรีไทยมีการตั้งหนังสือพิมพ์พอโดยธยา ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่ถนนราชดำเนิน ซึ่งคงเป็นการเผยแพร่กิจกรรมของเสรีไทย แต่ไม่สามารถ

หาต้นฉบับของหนังสือพิมพ์ได้ เพราะทางหอสมุดแห่งชาติไม่ได้เก็บไว้ จึงไม่มีหลักฐานที่จะกล่าวได้ว่า หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ได้มีความพยายามที่จะผลิตซ้ำภาพลักษณ์ด้านบวกของนายปรีดี พนมยงค์ หรือไม่

แต่กลุ่มที่มีภาพลักษณ์ด้านบวกของนายปรีดี พนมยงค์ คงมีอยู่พอสมควร เพราะในช่วงต้นปี ๒๔๘๙ ก่อนเดือนมิถุนายน ๒๔๘๙ มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า นายปรีดียังได้รับความนิยมจากกลุ่มปัญญาชนและคนชั้นกลาง คือ ในโฆษณาให้ส่งจองหนังสือ สยามเมืองใต้ดิน ล่วงหน้า มีข้อความว่า

สยาม - เมืองใต้ดิน มิใช่เรื่องเรingers ... ท่านไม่ได้อ่านสยามเมืองใต้ดิน ท่านจะไม่ได้ทราบว่า " เมืองไทย" เราได้รอดพ้นจากภัยสงครามมาได้อย่างไร ... ท่านหัวหน้าใหญ่ปรีดี พนมยงค์ได้จัดขบวนการเสรีไทยภายในประเทศขึ้นมาได้อย่างไร... ทั้ง ๆ ที่ตัวท่านเองกำลังเป็นผู้ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามกล่าวหาว่า เป็น "บาโดกลิโอ"* เมืองไทย และคอยจับผิดอยู่ตลอดเวลา ๔๗

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* บาโดกลิโอ คือ จอมพลแห่งอิตาลี ซึ่งได้ร่วมมือกับพระเจ้าวิตเตอร์ เอ็มมานูเอล แห่งอิตาลี ทำการกำจัดมุสโสลินีผู้นำเผด็จการของอิตาลี ที่ได้ร่วมมือกับฮิตเลอร์แห่งเยอรมันก่อนชนวนสงครามโลกครั้งที่ ๒

๔๗ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ สบ. ๙.๑.๑ /๑ เอกสารส่วนบุคคลนายเอก วิสกุล "โฆษณาส่งจองหนังสือสยามเมืองใต้ดิน

โรจนราชันนี้เขียนโดยนายเอก วิสกุล* จัดพิมพ์โรจนราชันหนังสือที่ตนเองเคยแปลเป็น
 ตอน ๆ ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประชามิตร พ.ศ. ๒๔๘๙ แสดงให้เห็นว่าขบวนการเสรีไทยและ
 บทบาทของนายปรีดี พนมยงค์ยังได้รับความสนใจอยู่มาก จนผู้แปลจัดพิมพ์เป็นเล่มออกจากหน้า
 นอกจากนี้ในสมัยที่นายปรีดี พนมยงค์ ร่วมงานในคณะรัฐมนตรีของพระยาพหลพล
 พลพยุหเสนา นายปรีดีได้เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งสถาบันอุดมศึกษาขึ้นมาใหม่ คือ มหาวิทยาลัย
 วิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในพ.ศ. ๒๔๗๗ มหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้เปิดโอกาสให้คนชั้นกลาง
 มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนเพิ่มพูนความรู้ และยกระดับฐานะของตนเอง เพราะมหาวิท
 ยาลัยนี้เป็นมหาวิทยาลัยเปิด ทำให้ผู้ที่เข้ามาศึกษาเล่าเรียนสามารถทำงานไปพร้อมกับมีโอกาส
 ทางการศึกษา โดยนายปรีดี พนมยงค์ดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การ อีกทั้งยังได้ชักชวนนักศีก
 ษาจำนวนหนึ่งใหม่มหาวิทยาลัยเข้าร่วมขบวนการเสรีไทย ทำให้มีความสนิทสนมกับนักศึกษายิ่งขึ้น
 บทบาทของนายปรีดีในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้ทำให้เขาเป็นอาจารย์หนุ่มที่ศิษย์ให้ความเคารพ และ
 มีความชื่นชมในฐานะของคนหนุ่มที่มีโอกาสทำงานบริหารประเทศ ดังนั้นเมื่อนายปรีดีสามารถส่ง
 สมภารมีขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีได้ เหล่าศิษย์ที่ให้ความชื่นชมอยู่แล้วย่อมจะรู้สึกภาคภูมิใจ ดัง
 นั้นการวิพากษ์วิจารณ์นายปรีดี พนมยงค์ จึงมีศิษย์ออกมาโต้แย้งเพื่อปกป้องนายปรีดี วันที่ ๓๐

ศูนย์วิทยพัทยากร

* นายเอก วิสกุล จบการศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญ เคยทำงานในเป็นลูกจ้างใน
 ธุรกิจหลายประเภท ต่อมามีกิจการค้าเป็นของตนเอง มีใจรักทางด้านหนังสือพิมพ์จึงได้ทำอาชีพ
 หนังสือพิมพ์ควบคู่กันไป เริ่มเข้าสู่อาชีพหนังสือพิมพ์เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๓และเกี่ยวข้องกับวงการหนังสือ
 พิมพ์ตลอดมา โดยมักได้รับการชักชวนให้ร่วมลงทุนตั้งหนังสือพิมพ์ฉบับใหม่ ๆ เสมอ เช่น ประชา
ชาติ ประชามิตร สุวรรณภูมิ บางกอกการเมือง เป็นต้น นอกจากนี้นายเอกยังเขียนบทความตี
 พิมพ์ตามหน้าหนังสือพิมพ์อยู่เนือง ๆ ภายใต้นามปากกา เอกชน อ.ว. เอ.วัน นายวิจารณ์

มีนาคม ๒๕๕๙ สุภาพบุรุษ ดีพิมพ์บทความของวิกรม เมลาหนนท์ * เรื่อง " ลางไม่ดี " ซึ่งเป็น การวิจารณ์การทำงานของรัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ ได้มีผู้เขียนบทความ " ลูกศิษย์คิด ล้างครุ " โดยใช้นามปากกาว่า " ศิษย์กตัญญู " ตอบโต้ลงในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ กล่าวหาว่าวิกรม เมลาหนนท์เป็นศิษย์คิดล้างครุ กล่าววิพากษ์วิจารณ์ผู้เป็นอาจารย์ แต่ต่อมาศิษย์กตัญญูได้เขียนขอโทษวิกรม เมลาหนนท์ ในไทยใหม่ ฉบับวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๙

ในขณะที่มีผู้ชื่นชมนายปรีดีในฐานะหัวหน้าขบวนการเสรีไทย แต่ความเพื่องฟูของขบวนการเสรีไทยภายหลังสงครามซึ่งคงจะมีมาก น่าจะก่อให้เกิดความไม่ชื่นชมในกันและกันของปัญญาชนกลุ่มอื่น ๆ จากข้อเขียนของ ส. อาสนจินดา ซึ่งประกอบอาชีพนักหนังสือพิมพ์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ได้แสดงความรู้สึกถึงนายปรีดี และขบวนการเสรีไทยว่า

ตอนนั้นคุณหลวงประติษฐฯ อาจารย์ของเราเพื่อง " เสรีไทย " ตั้งกรรมการวางแผนทำหนังสือพิมพ์ คุณถวิล อุดล เขียว คุณประหยัด คุณประหยัด เขียว ข้าพเจ้าและประมุข มีการประชุมตกลงกันเพื่อจัดตั้ง " สตีฟ " คุณประหยัดเข้าประชุมอยู่นาน เมื่อออกมาจากห้องประชุม คุณประหยัดไม่พูดอะไรเลย ... ประมุขอดรนหนไม่ได้ถาม ... คุณประหยัดตอบสั้น ๆ ว่าพวกเขาตกลงให้ผมเป็นบรรณาธิการได้ แต่ไม่ยอมรับคุณสมชายและประมุข เขาว่าไม่ใช่เสรีไทย ผมเลยเขย่งสู้ตายเขา ๕๘

* วิกรม เมลาหนนท์ จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ประกอบอาชีพทางด้านกฎหมาย ต่อมาภายหลังได้ดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกา

๕๘ ส. อาสนจินดา . ชีวิตพิสดาร (อันแสนจะบัดซบ) ของข้าพเจ้า เล่ม ๒

(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม , ๒๕๓๖) หน้า ๔๐๗

ความรู้สึกรว้างต่อความใหญ่โตของเสรีไทย ย่อมจะมีผลให้กลุ่มคนที่ไม่ได้มีภาพด้านบวกของนายปรีดีไม่รู้สึกชื่นชมนายปรีดีเท่าที่ควร และที่พิเศษนายปรีดีออกมาปกป้องนายปรีดี ย่อมจะก่อให้เกิดความรู้สึกออกมาไม่ต่างกันนัก

ภาพลักษณ์ด้านบวกของนายปรีดี พนมยงค์ขึ้นมาถึงจุดสูงสุดในช่วงนี้ เป็นเพราะสถานการณ์ทางการเมืองเอื้ออำนวย มากกว่าจะเป็นการที่นายปรีดีสามารถจะลบภาพด้านลบให้หมดไป และด้วยความพยายามที่หาพันธมิตรทางการเมืองด้วยการเอาใจกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยม - กษัตริย์นิยม ซึ่งถ้าพิจารณากันจริงแล้ว ๆ การที่นายปรีดีพยายามยกย่องสถาบันกษัตริย์ อาจจะเป็นความพยายามที่จะลบความเชื่อบอกกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยมที่มีต่อตนเองให้หมดไป เช่น การถวายอารักขาสมเด็จพระพันวัสสาที่อยู๋ภายในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ นายปรีดีได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างดี รวมไปถึงการแสดงว่าจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ด้วยความพยายามทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาลัยนันทมหิดล ให้เสด็จนิวัติพระนคร และให้ทรงมีบทบาทในฐานะประมุขของประเทศในการแสดงพลสวนสนามของเหล่าเสรีไทย ต่อหน้าลอร์ดหลุยส์เมาด์แบตเทน หลังจากนั้นก็ได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จนิวัติพระนครอีกครั้ง ซึ่งการกระทำดังกล่าวของนายปรีดี เป็นเสมือนการทำให้สถาบันกษัตริย์กลับมาเป็นศูนย์กลางของสังคมการเมืองอีกครั้ง

การเสด็จนิวัติพระนครของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาลัยนันทมหิดล ด้วยความเต็มใจของกลุ่มปรีดี - พลเรือนที่จะแสดงความเชิดชูสถาบันกษัตริย์ เพื่อแสวงหาความมั่นคงทางการเมืองได้เป็นไปในทางที่แม้แต่นายปรีดีอาจจะไม่ได้คาดคิดมาก่อน ว่าองค์พระมหากษัตริย์ซึ่งห่างจากไปเป็นสยัมไปเป็นเวลานาน จะได้รับความจงรักภักดีจากราษฎรมากถึงเพียงนี้ กล่าวได้ว่าสถานการณ์สงครามและความตกต่ำทางเศรษฐกิจหลังสงคราม ทำให้ขวัญของราษฎรต้องสิ้นสละเกือบหมด ประกอบกับความตื่นเต็นยินดีในคณะราษฎรได้เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน เพราะถึงอย่างไร ราษฎรสามัญ รวมทั้งปัญญาชนหลายกลุ่มในสังคมไทยก็ยอมรับคณะราษฎรได้เพียงฐานะของคนธรรมดา ไม่ได้ซาบซึ้งจับใจเหมือนความรู้สึกที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ สถานการณ์ทางการเมืองได้ทำราษฎรเริ่มรู้สึกเบื่อกับคณะราษฎร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาลัยนันทมหิดล นิวัติพระนครในขณะที่ราษฎรมีความต้องการขวัญและกำลังใจอย่างมาก สถานะกษัตริย์ของพระองค์เป็นสิ่งสำคัญที่ราษฎรจะฝากความหวังไว้ ประกอบกับองค์รัชกาลที่ ๘ ซึ่งทรงหนุ่มแน่นและมีความ

สง่างาม ยิ่งก่อให้เกิดความรู้สึกว่าทรงเป็น เหมือนความชุ่มชื้น และความหวังใหม่ของราษฎร การที่สถาบันกษัตริย์กลับมามีความหมายต่อราษฎร ย่อมมีความหมายว่า สิ่งใดก็ตาม ที่จะเป็นการจางจืดส่วงเกิน หรือแสดงความไม่จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ จะกลับมามีความหมายและพลังอย่างคาดไม่ถึง ดังนั้นขณะที่นายปรีดี พนมยงค์เดินเกมทางการเมือง จนสถานการณ์พลิกผันให้ตนเองได้รับความนิยมน้อยลง แต่เรื่องเก่าและความเชื่อเก่าของกลุ่มเจ้าและกลุ่มอนุรักษนิยมที่เกี่ยวกับนายปรีดีก็พร้อมจะแสดงพลังออกมาเช่นกัน เพราะในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่สอง แม้นายปรีดี พนมยงค์ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ถวายอารักขาสมเด็จพะพันวัสสา ้วยยิกาเจ้า ด้วยการนำเสด็จไปแปรพระราชฐานที่พระราชวังบางปะอิน จังหวัดอยุธยา และถวายการอารักขาอย่างใกล้ชิดก็ตาม แต่จากบันทึกของม.จ. อับกัศรา เทวกุล ได้แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่านายปรีดีจะแสดงความจงรักภักดีอย่างไรก็ตาม แต่ความเชื่อเก่าแก่ของกลุ่มอนุรักษนิยมเกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์ยังมีอยู่ ดังความในบันทึกว่า เมื่อสมเด็จพระพันวัสสา จะทรงเปิดทองพระที่วัดมงคลบพิตร แต่เปิดไม่ถึง นายปรีดี พนมยงค์กราบทูลว่าจะเปิดถวาย สมเด็จพะพันวัสสาประทานทองให้พร้อมกับตรัสว่า

" เอาไปเปิดเถอะ คนที่ทำบุญด้วยกันชาติหน้าก็เป็นญาติกัน "

เล่าสืบกันว่า กระแสพระราชดำรัสนั้นทำให้ผู้สำเร็จราชการซาบซึ้งมาก พวกที่ขึ้นชมนกัศรรเสริญพระปรีชาสามารถในสมเด็จพระเจ้าว่าทรงเปลี่ยนแปลงคนที่เคยเขียนปรณามพระราชวงศ์ได้อย่างตรงไปตรงมา พวกที่เคลือบแคลงอยู่ก็ยังคงเฝ้าดูต่อไป ^{๕๙}(เห็นโดยผู้เขียน)

^{๕๙} ม.จ. อับกัศรา เทวกุล , " การถวายความปลอดภัยแด่สมเด็จพระศรีสวรินทรา

พระพันวัสสา ้วยยิกาเจ้า และพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงคราม " , บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง . (กรุงเทพฯ : นิติวอร์ช , ๒๕๑๕) , หน้า ๒๙

การที่ความเชื่อเกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์ที่มีมาตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการครองย์คงอยู่ เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เปลี่ยนแปลงไป การแข่งขันทางการเมือง ระหว่างกลุ่มนายปรีดี กับกลุ่มอนุรักษนิยม- กษัตริย์นิยมในระบอบรัฐสภา ได้ผลักดันให้กลุ่มอนุรักษนิยม - กษัตริย์นิยม ค่อย ๆ ถอนตัวจากความเป็นพันธมิตรกับกลุ่มนายปรีดี และกลุ่มอนุรักษนิยม-กษัตริย์นิยม พร้อมทั้งจะหาความเชื่อดังกล่าวออกมาเป็นอาวุธทางการเมืองในกรณีที่มีเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งอันควรถูกพิจารณาให้เป็นไปเช่นนั้น ซึ่งเมื่อถึงเดือนมิถุนายน ๒๔๙๙ เกิดกรณีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับนายปรีดีที่มีมาตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองกลับมาอีกครั้งหนึ่ง และจะมีการสร้างภาพลักษณ์ด้านลบของนายปรีดีออกมาตลอดทศวรรษ ๒๔๙๐ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย